

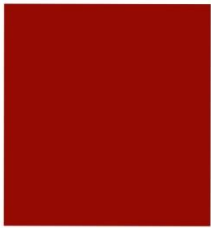

Turun yliopisto
University of Turku

Finnish Centre for
Romanian Studies

COLUMNNA

Finnish & Romanian

Culture

N° 22

2016

Turku ... Finland

Editor in chief

Paul Nanu (University of Turku)

Associate editors for the present issue

Annina Holm, Sissi Bister
(University of Turku)

Advisory Board

Angela Bartens (University of Turku)
Gabriel Bărbuleț (University of Alba Iulia)
Eija Suomela-Salmi (University of Turku)

© Romanian Language and Culture (2016)
School of Languages and Translation Studies
University of Turku

ISSN 0780-1262 (Print)
ISSN 2343-1040 (Online)

www.columna.fi

Printed in Finland

COLUMNNA

Finnish & Romanian Culture

Nº 22 / 2016

Turku

Turun yliopisto
University of Turku

TABLE OF CONTENTS

ARHITECTURA INDUSTRIALĂ ÎN ROMÂNIA	7
FUTURE FARMERS ARE FACING OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	15
DEVENIREA ÎNTRE LAGĂR ȘI LIBERTATE	17
VARISSUO - SEN ULKOILMATAIDE JA ASUKKAAT	25
DESPRE ȘTIINȚA ȘI CULTURA FINLANDEZĂ CONTEMPORANĂ CU IULIAN NĂSTAC	33
IMAGES OF ROMANIA	37
SUOMALAISTEN MIELIKUVIA ROMANIASTA VUONNA 2016	39
AUTOMATKAILUA BUCOVINASSA, MOLDAVIASSA JA MOLDOVASSA	43
IMPRESII DIN ROMÂNIA	53
ON TRANSLATIONS	55
CULTURA ROMÂNĂ ȘI TRADUCĂTORII EI ÎN SERBIA UN INTERVIU CU MILICA VUKOBRAT	57
ANA BLANDIANA AND HER POETRY TRANSLATED	61
TRES POEMAS DE MARIANA MARIN	65

ARHITECTURA INDUSTRIALĂ ÎN ROMÂNIA

Florina Codreanu

Preliminarii

Pe fondul industrializării, cu precădere cea forțată și accelerată de regimul comunist, arhitectura civilă cunoaște în România o tipologie aparte, cu trăsături și materiale specifice, înfeudată industriei pe care o promovează, numită *arhitectură industrială*. Acest gen de arhitectură, mai degrabă inginerească decât arhitecturală, se supune legilor utilității construcției și eficientizării muncii în favoarea principiilor estetice.

În orașul reconstruit odată cu dezvoltarea industriei, uzina, fabrica sau combinatul, devin spații centrale, sacrale, spre care și dinspre care migrează comunitatea urbană. Cu un rol asemănător bisericii sau catedralei în Evul Mediu, aceste întreprinderi sunt încărcate de toată puterea simbolică pe care o deține orice axis mundi: *Fabrica a înglobat contextul vecinătății și a devenit un fel de centru de orientare, un fel de «catedrală» a locului*¹. În egală măsură, spațiu social, cu va-

loare ambientală de întâlnire și cooperare, și spațiu tehnologic, unde mașinile și procesele tehnologice își dispută întâietatea, spațiul industrial cunoaște zone riguros determinate, de la prelucrare la distribuire, de la verificare la staționare, și implicit transportare de materiale sau oameni. Pentru a putea susține fluxul tehnologic neîntrerupt, aceste construcții își adaptează compartimentările, gradul de lumină și temperatură la nevoile stricte ale industriei. Nu întâmplător, majoritatea specialiștilor le consideră clădiri utile, nicidecum plăcute sau frumoase.

Arhitectura industrială în ansamblul ei nu se limitează la spațiul de producție, ci integrează toate acele elemente care contribuie la creșterea eficacității: *Arhitectura industrială poate deveni un element urban care poate lua forma unei străzi, unui pod, unui zid, unui peisaj pietonal, unui acoperiș, unui element care are o funcțiune generală complexă de mediatizare și unificare în țesutul urban*². Cele mai elocvente exemple în acest sens sunt acele orașe care au făcut carieră în istoria modernă și contemporană prin dezvoltarea prio-

---

¹ Anca Nicoleta Oțoiu: *Ruina industriei, o metaforă a înțelegerii...* În volumul colectiv *Kombinat. Ruine industriale ale epocii de aur*, Ed. Igloo, București, 2007, p. 95

² Anca Oțoiu: *Arhitectura industrială urbană de la geometrie fizică la valoare arhitecturală*. Ed. Universitară Ion Mincu, București, 2002, p. 11

ritară a industriei, cum ar fi Pittsburgh – considerat cel mai industrial oraș din Statele Unite până în anii optzeci ai secolului XX și parțial New York-ul prin cartierele Soho și Chelsea până la mijlocul aceleiași secol când își pierde funcția industrială. Dincolo de ocean, marile capitale europene, cum ar fi Londra și Parisul, au cunoscut o atare dezvoltare. În România, mai ales în perioada regimului comunist, majoritatea orașelor au fost expuse la o „dezvoltare” industrială, specializându-se pe diferite ramuri industriale. Astfel, la București se făceau semănătoare, la Brașov tractoare, mașini la Pitești și Craiova, armament și mașini de cusut la Cugir, medicamente la Iași, laminate la Reșița, îngrășăminte chimice la Târgu Mureș, Govora și Târgu Măgurele, aluminiu la Slatina și Oradea, sârmă la Câmpia Turzii ș.a.

E interesant de urmărit cum extinderea industriei în orașele din România a dus nu doar la construirea de tot mai multe fabrici, ci și de blocuri și spații special amenajate dedicate clasei care întruchipa acest fenomen socio-economic: muncitorimea. Dacă Parisul remodelat de baronul Haussmann (1809-1891), în perioada lui Napoleon al III-lea, avea ca scop segregarea populației și favorizarea

burgheziei prin mutarea ei în centrul orașului și împingerea muncitorimii la marginea lui, în planurile arhitecturii comuniste postbelice din România lucrurile se vor întâmpla invers prin privilegierea muncitorimii și acordarea de locuințe prioritare în apropierea fabricii în care aceasta activa.

Trăsături și materiale

Bazată pe *fabrica viitorului* ca habitat uman artificial, ce are ca scop implicit concentrarea maximă de populație, arhitectura industrială din România comunistă, și nu numai, e înainte de toate o arhitectură ieftină care poate să facă față cerințelor de convertire și extindere emise de ideologie: *Tehnologia industrială ia încă în calcul folosirea forței de muncă ieftine, are la dispoziție energie ieftină, materii prime ieftine și implicit un mediu ieftin*³. Calitatea acestei arhitecturi, în funcție de criteriile de valoare stabilite de arhitecta Anca Oțoiu, se rezumă la concordanța cu obiectivele de producție, claritatea de expresie în ceea ce privește finalitatea ei, unitatea întregului prin adaptarea la tehnologia în vigoare, și nu în ultimul rând individualitatea, fiind destinată unor acțiuni lucrative precise. Dincolo de arhitectura industrială stan-

---

³ *Ibidem*, p. 149

dard, există și o arhitectură industrială inteligentă care își folosește spațiile pe verticală, creând clădiri multietajate sau construcții de tipul monobloc. Nu e cazul în România însă, unde majoritatea spațiilor industriale sunt folosite pe orizontală și total nesistematic pe modelul stupului de albine. Mai mult, de cele mai multe ori tehnologia perimată nu susține existența unei arhitecturi industriale raționale în lipsa industriei moderne. Prin urmare, limbajul estetic al arhitecturii nu se poate greșa pe un limbaj economic inexistent.

Cât privește materialele propriu-zise de construcție, *fierul* e un material ce apare odată cu industrializarea, înainte fiind dificil de produs și de procurat pentru că nu se găsea în stare naturală: *Prin revoluția industrială fierul este transformat într-un nou, așa-zis, «material natural»*⁴. Bunăoară, în antichitate grecii și romanii foloseau bronzul pentru rezistența sa la intemperii, iar în Renaștere fierul apare doar ca material auxiliar de fixare pentru ca în perioada modernă să fie folosit în aliaj cu carbonul și alte elemente constitutive, dând naștere la *fontă* și *oțel*. Cel dintâi material, în ciuda faptului că e casant, face senzație în secolul al XIX-lea, fiind folosit la cupole și elemente structurale

(verticale și orizontale), în timp ce al doilea fiind ductil e folosit extensiv și apare mai ales în armături și carcase.

Prin tipul de material folosit în arhitectura de gen industrial, prăpastia dintre arhitect și constructor se adâncește tot mai mult, acesta din urmă neavând veleități estetice și colaborând mai degrabă cu industriașul, decât cu arhitectul: *De fapt, întregul secol XIX în care industrializarea a permis folosirea celor două «materiale noi», metalul și sticla, a produs o arhitectură a metalului și a sticlei care deseori era denumită «Arhitectura inginerilor»*⁵. Acest lucru va persista și în secolul XX, arhitectura fiind pusă între timp în legătură cu noile mijloace de transport, gări și poduri, nu va duce la crearea unei noi estetici, ci la permanența unei construcții cât mai simple, menite să adăpostească mașinile și utilajele. Totodată, structurile de fontă vor fi înlocuite cu cele de oțel, iar *sticla* se va folosi ca material de închidere. Un important pas înainte în prelucrarea metalului cu scop industrial după 1850 l-a constituit laminarea unor profile forjate pe care o realizează pentru prima dată Anglia, urmată fiind de Franța – unde, de asemenea, se va patentă *betonul armat* prin descoperirea grădinarului Joseph Monier

---

⁴ *Ibid.*, p. 182

⁵ *Ibid.*, p. 185

în 1867. Nemulțumit de materialul folosit pentru ghivecele de flori, acesta va crea ghivece din ciment în care va include ochiuri de plasă din fier. După douăzeci și cinci de ani, această descoperire va fi aplicată de François Hennebique la o construcție monolită, iar în secolul XX betonul armat va cunoaște dezvoltări continue și surprinzătoare în sistemele constructive. Mai mult industrie și meșteșug decât artă, fabrica va reprezenta monumentul favorit al *lumiilor noi*, care negând orice decorație și mizând pe minimalism, va impresiona totuși prin acuratețea și curățenia întregului.

Fabrica de Pensule și Moara Răsărit

Întrucât în practică majoritatea clădirilor din România care adăposteau tehnologie, create anume pentru tehnologie, nu s-au ridicat la nivelul tehnologiei de ultimă generație care avea să apară în Occident, nici nu au achiziționat această tehnologie, rămânând tributare producției cantitative, nu calitative, pentru a acoperi datoria externă atât de înfierată de Nicolae Ceaușescu de la un punct încolo al carierei sale dictatoriale, multe din fabricile viitorului s-au transformat după căderea regimului

ceaușist în fabrici ale trecutului, iar ulterior în ruine ale epocii postindustriale: *Moștenirea industrială din România cuprinde toate etapele evoluției industriale, de la preindustrializare, manufacturiere, industrializare, fin-de-siècle, până la hiperindustrializarea din epoca socialistă*⁶. Din acest punct de vedere cazul țării noastre poate fi considerat unul elocvent pentru evoluția arhitecturii industriale și efectele ei postume. După cum templele grecești (romane) trăiesc și azi prin intermediul bisericilor creștine în care au fost transformate, mănăstirile englezești prin reședințele rurale de vacanță ori palatele rusești prin muzee, la fel și aceste situri industriale, urme materiale ale societății multilateral dezvoltate, vor cunoaște două evoluții posibile: abandonul (risipa) și reconvertirea (folosirea).

În Occident, prima tendință a fost aceea de salvare a spațiului industrial, iar exemplele de felul acesta sunt deopotrivă multiple și ilustre. E suficient a menționa Tate Modern din Londra fondat pe spațiul unei termocentrale dezafectate din 1982 ori Musée d'Orsay din Paris în locul gării din 1978 care azi adăpostește cel mai mare muzeu de artă impresionistă. În

---

⁶ Andrei Eugen Lakatoș: *Spațiile cu valență culturală în contextul conversiei funcționale*

a patrimoniului industrial. Ed. Universitară Ion Mincu, București, 2013, p. 42

plus, notoriul oraș Pittsburgh, cunoscut ca Orașul Fumului, a devenit Orașul Renașterii prin crearea unui centru de muzee de artă contemporană, la care s-au adăugat spitale și servicii medicale sau IT.

Din tagma evoluțiilor fericite, cea mai notorie din România, Fabrica de Pensule din Cluj-Napoca a urmat calea reconversiei devenind din 2009 încoace centru de artă contemporană, spațiu de expoziții și conferințe, teatru independent și locație pentru o multitudine de proiecte cu impact european: *Centrul concentrează pe o suprafață de peste 2500 mp un număr de 40 de artiști contemporani, 5 galerii de artă contemporană, 10 organizații culturale și două săli de spectacol*⁷. Dincolo de amploarea de proiect colectiv, Fabrica de Pensule reprezintă un program comunitar de coagulare culturală, de promovare a unei politici culturale deschise și, nu

în ultimă instanță, de reprezentare a orașului: „*Fabrica*“ apare totuși ca o *ciudățenie în peisajul cultural clujean – și, prin extensie, în cel românesc. Nu neapărat că s-ar întâmpla acolo ceva deosebit; dimpotrivă, odată înființat acest spațiu de artă contemporană, el, raportat la ceea ce se petrece de o bună bucată de vreme prin alte părți, nu ar fi decât banalitatea însăși. Neașteptatul decurge mai mult din modul în care s-a cristalizat această entitate culturală, o aglomerare spontană de energii (și de oameni care le poartă), fără un proiect inițial comun, care, probabil, în alte circumstanțe nu s-ar fi adunat la un loc*⁸. Contextul pierderii și limitării unor spații expoziționale tradiționale, cât și lipsa efectivă a unor spații destinate artelor experimentale nou-apărute pe scena românească, a premeditat această coagulare artistică, inițial neordonată și doar treptat oficializată.

Experiment comunitar fără o rețetă organizatorică în spate și fără un plan prealabil de dezvoltare urbană, Fabrica de Pensule constituie un model spontan de re-arhitecturare, atât de deconstrucție în vederea salvării și

---

⁷ <http://fabricadepensule.ro/despre> (site accesat în data de 5 ianuarie 2016)

⁸ Ciprian Mureșan: Fabrica de Pensule: Fotografie la minut (Diapozitive dintr-un an

de existență). În *IDEA artă + societate*, Numărul 36-37, 2010, p. 51

valorificării locului, cât și de reconstrucție în baza necesității și intenției creatoare existente: *ceea ce a rămas în urmă părea să fie o cutie cu piese dintr-un muzeu fictiv al epocii industriale, foarte relevante de altfel pentru memoria locului. Piese de muzeu erau constituite din povești de viață, utilaje dezafectate, afișe de protecția muncii, fotografii din fabrică și din zonă, panouri cu pensule, vestiare muncitorești tapetate cu afișe îngălbenite. Conversia locului într-un spațiu cultural contemporan a avut în vedere și recuperarea tuturor acestor piese și odată cu ele a memoriei locului, a memoriei unui segment de istorie socială*⁹. Producția industrială de pensule oprită definitiv în anul 2005 după o activitate de treizeci de ani va cunoaște așadar calea convertirii în producție artistică pe fondul instalării crizei economice și scăderii valorilor imobiliare.

Un alt exemplu de reconversie salutară, pe marginea dezindustrializării

și conservării patrimoniului de factură industrială, îl constituie Moara Răsărit din Oradea care în ultimii ani s-a transformat într-un spațiu deschis evenimentelor culturale. Mediator al artei contemporane, Moara își propune să acopere atât lipsa de spațiu artistic a orașului, cât și noua nevoie de spațiu ridicată de arte în totalitatea lor, de la concerte de muzică la spectacole de teatru, de la expoziții de artă vizuală la prezentări de modă și dans, de la proiecții de film la festivaluri și târguri de diverse feluri: *Spațiul așa cum se conservă el azi, este ofertant în materie de limbaj arhitectural, simbolică și subiect pentru expunerea obiectului de artă. Moara Răsărit este așa cum am putea formula mai expresiv și mai scurt un spațiu pentru artă – «a space for art» – un spațiu larg destinat artei contemporane, producătorilor, publicului și mediatorilor acesteia. Își propune să aducă un număr larg de evenimente culturale în viitorul cel mai apropiat și dorește a se defini ca un spațiu specializat pe arta cea mai prezentă și autentică, nu doar pe plan național ci și internațional*¹⁰. Un spațiu care și-a epuizat scopul strict economic, prin dezindustrializare și dezafectare își descoperă potențialul cultural și uman până atunci ignorat,

⁹ Andrei Eugen Lakatoș: *Op. cit.*, pp. 164-165

¹⁰ <http://moara-rasarit.ro/despre-noi-misiune> (site accesat în data de 5 ianuarie 2016)

devenind astfel un veritabil centru al memoriei individuale și colective.

Concluzii

Regenerarea urbană, direct legată de criza spațiului public sau de criza ecologică – relativ recent semnalată și pe teritoriul României, cunoaște trei direcții principale de asumare: transformarea funcțională prin schimbarea formei, crearea unui muzeu industrial cu încorporarea vechilor tehnologii și reutilizarea adaptativă în funcție de cerințele prezentului. Toate aceste posibilități au în vedere o continuitate pozitivă și adesea în practică apar cumulate, însă prima ilustrează cel mai bine felul în care vechiul areal industrial compromis de degradare din România se întâlnește cu reabilitarea arhitecturală, având efecte benefice nu doar asupra clădirii în sine, ci asupra întregii zone, revitalizată astfel din punct de vedere urban.

Dezvoltarea arheologiei industriale¹¹, promovarea reabilității patrimoniului industrial și lărgirea sferei de acțiune a producției artistice contemporane au creat auspicii favorabile reintegrării clădirilor industriale în viața și ritmul orașelor, transformându-le în

puncte de interes inter/național și, nu în ultimul rând, conștientizării că aceste clădiri reprezintă un adevărat capital social și uman, cultural și economic, cu valoare intrinsecă.

Referințe bibliografice

- Adler, L., Solomon, Z., Enache C.: *Proiectarea clădirilor și ansamblurilor industriale*. Ed. Tehnică, București, 1955
- Adler, L., Solomon, Z., Popovici M.: *Arhitectura industrială în R.P.R. 20 de ani de realizări în domeniul construcțiilor industriale 1944-1964*. Ed. Tehnică, București, 1964
- Fabrica de Pensule din Cluj-Napoca: www.fabricadepensule.ro
- *Kombinat. Ruine industriale ale epocii de aur*. Traducere de Diana Lucia Zotescu. Ed. Igloo, București, 2007
- Lakatoș, Andrei Eugen: *Spațiile cu valență culturală în contextul conversiei funcționale a patrimoniului industrial*. Ed. Universitară Ion Mincu, București, 2013
- Moara Răsărit din Oradea: www.moara-rasarit.ro
- Mureșan, Ciprian: *Fabrica de Pensule: Fotografie la minut (Diapozitive dintr-un an de existență)*. În *IDEA artă + societate*, Numărul 36-37, 2010, pp. 51-69, IDEA Design & Print, Cluj-Napoca (sau:

---

¹¹ Andrei Eugen Lakatoș: *Op. cit.*, p. 25: *Arheologia industrială propune cercetarea tuturor urmelor revoluției industriale, care încep cu fabricile și infrastructurile lor, continuă cu*

infrastructura căilor ferate (linii ferate industriale, gări și poduri), și ajung până la hale comerciale și cartiere muncitorești.

<http://idea.ro/re-vista/?q=ro/node/40&articol=674>)

- Oțoiu, Anca: *Arhitectura industrială urbană de la geometrie fizică la valoarea arhitecturală*. Ed. Universitară Ion Mincu, București, 2002

FUTURE FARMERS ARE FACING OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Annina Holm

Awareness of environmental issues has been growing in recent years. For some people it is like an ideology to be, consume and eat green. But that is not the only reason why agricultural sector is going to face enormous challenges. As the number of people on the planet will rise from 7.3 billion today to 9.7 billion in 2050, we must find new solutions so that the world's coming nine billion people can be fed.

Is sustainable farming the answer?

In 2015 the most bought organic product in Finland was organic milk. Solely milk accounts for about 13% of all organic sales in Finland. Romania's organic products market is rather small, which is roughly 0.5% of the sold goods.

Sustainable farming is a way of producing food that minimizes the human impact on the environment and producing operates as naturally as possible. Farming is only one part of the supply chain, which also includes processing, distribution and retailing of food.

---

¹ the National Program for Rural Development (NPRD) 2014-2020

In 2012 only 2.1% of the total cultivated agricultural area of Romania was organic, compared with 5.8% in the remaining EU 27¹. In Finland almost 10% of the total cultivated area is cultivated organically, which is almost five times more than in Romania. Both countries have approved their own programs for the development of the organic sector and sustainable agricultural policy.

In recent years Romanian farmers haven't been using chemical fertilizers and pesticides in excess, which is an advantage in the moment of conversion to organic agriculture². Therefore some products can be classified as organic or natural. In that case the percentage of organic products in Romania can go up to 70%. 10% of the total wine produced in Romania is also made organically.

In Romania problem might be that organic farmers often cannot cover their costs just by selling their products. When Romania became part of the European Union, it was the only member where organic farming was not supported by state. It is said that export of organic goods would be the engine of the

² Ecological Agriculture – Engine of Sustainable Development In Romania Madalina Cristina Tocan

development of organic agriculture in Romania. However, ex European Commissioner for Agriculture and Rural Development, Dacian Cioloș has said that “Romania should not have the interest to export ships of cereals, but rather to export processed goods, as in these consumers would recognize the tradition and culinary traits of Romania, as well as the workforce which the country still has in the rural landscape.”³

In 2016 The Romanian Ministry of Agriculture have earmarked €236 million in funding for organic farming. Romanian authorities want to encourage farmers to switch to organic agriculture. Possibility to work in rural areas means more secure future for farmers and their families. Beyond growing food, sustainable agriculture includes the idea that the farmers should get a livable pay for their work. Farming also employs many other people, including hourly workers, seasonal workers. Unfortunately, economic growth is not always a synonym for social development.

Sustainable farming might work well on a small scale, but organic farms produce less food than usual farms. The yields are typically 20%-50% percent lower than with the conventional agriculture. Organic products are often more expensive than the usual ones. It is said that the small-scale farming would be a key to grow enough food and it would guarantee that it reaches everyone.

Today about half of Romanians spend about 40% of their monthly income on food. In Finland people spend on average 13% of their monthly income on food. It is not easy to remodel the behavior and lifestyle of people. “Despite its longstanding tradition of agriculture, Romania is still lagging behind in organic farming compared to other EU partners. The most important thing is to boost the confidence of the consumers to buy organic products”, writes EurActiv.com.⁴

What are we waiting for?

---

³ <http://www.arc2020.eu/2015/04/will-organic-farming-save-unbalanced-romanian-agriculture/>

⁴ <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/romania-wants-to-boost-consumer-confidence-in-organics/> (12.12.2016)

DEVENIREA ÎNTRE LAGĂR ȘI LIBERTATE

Carmen Dărăbuș

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca,
CUNBM

O identitatea culturală are la bază un set de *patternuri* care au menirea să coaguleze în mod organizat experiențe repetate de-a lungul istoriei unui grup social, a unei comunități. Aceste *patternuri* (devenite stereotipuri în varianta lor degradată) se structurează într-o perioadă îndelungată și se comunică, exterior, prin diverse tipuri de coduri culturale: „realitatea, redată concret, produce oricum simboluri” (Appelfeld 2009: 190). Identitatea lingvistică a devenit, în timp, parte a identității culturale – pentru că lucrurile în sine nu înseamnă nimic înainte de vorbire, „singura în stare să le transforme din fenomene naturale în simboluri culturale” (Wald 1986: 77). Un loc aparte l-au ocupat mereu vorbitorii de origine iudaică, multă vreme fără o patrie la care să se raporteze și care și-au păstrat și transmis în condiții speciale cultura, unii chiar asimilându-se locului de adopție. În ciuda acestei asimilări, la nivelul percepției Celuilalt, aceasta le-a fost anulată, toți evreii – asimilați sau nu – fiind tratați identic, adică supuși aceleiași exterminări.

În literatura proteiformă a experienței lagărului, cartea lui Aharon Appelfeld, *Povestea unei vieți (Histoire d'une vie)*

este, de fapt, povestea construirii unei identități mai mult decât povestea experienței holocaustului. Chiar dacă experiența limbii române a fost destul de limitată pentru autor, dat fiind contextul geopolitic al vremii, tipul de experiență trăit la confluența mai multor culturi, cu deplasare dinspre Balcani ori dinspre Europa Centrală spre Apus, dar și spre Israel ne este familiar: „Paradigma personalităților de origine iudaică în cultura românească este impresionantă, un procent semnificativ dintre numele incluse în această galerie afirmându-se ulterior în viața socioculturală apuseană, cu precădere franceză” (Milancovici 2010: 81). Povestea vieții sale începe la Cernăuți, unde trăiește până la vârsta de opt ani, când este deportat în lagăr din cauza originii sale iudaice, continuând în spații care l-au format bulversându-l, astfel că narațiunea urmează, firesc, salturi temporale sinuoase, iar nu o cronologia cuminte a unei memorii construite pe îndelete. Memoria, visul, imaginația, amintirea au rolul de a da o semnificație unor evenimente cețoase, disperate: „Din anii războiului îmi amintesc foarte puțin, parcă nu ar fi fost șase ani neîntrerupți” (Appelfeld 2009: 7). Ceea ce el numește „vocea trupului” se substituie memoriei conștiente, îl va ajuta să-și ordoneze trecutul în drumul spre împăcarea cu sine și să se opună inerțial uitării necesare vindecării: „amintire și uitare, senzație de haos și neputință pe de o parte, în contrast cu aspirația spre o viață mai plină, pe de alta” (Ibidem: 9). Această „voce a

trupului” revine ca un leit-motiv cu funcție unificatoare într-o cronologie subiectivă, distorsionată, pentru că memoria își are rădăcinile în rezonanța individualizată a trupului. Senzațiile fizice intense dictează aducerea la suprafață a fragmentelor de amintire, fapt ce va marca, la nivel artistic, opera lui Appelfeld și mai ales această carte, care nu e una a mărturisirii clasice, ci a deconspirării unui proces formativ, pentru că tragedia nu a fost trăită de adultul care raționalizează, abstractizează, clasifică, ci de copilul dominat de emoții: „Cultura este unitatea dintre limbaj și paralimbaje. Restul e tăcere, adică natură” (Wald 1986: 85) – nu altceva devin lungile sale tăceri ulterioare succesiunii de traume, ca o formă de reîntoarcere la natură dintr-o dorință subconștientă a refondării în altă cultură.

Trei straturi ale amintirii sunt identificate din perspectiva prezentului: primul este idilismul vieții din Carpați, în mijlocul unei familii compuse din părinți, bunici, unchi, mătuși, veri – amintire a cărei puternică luminozitate îi susține rezistența ulterioară, pune bazele unei identități lingvistice eterogene, dar cu atât mai bogate: « Là, il passe des moments de bonheur intense ; une période où la mémoire se fabrique à partir des sens et de la contemplation. C’est, par exemple, la surprise d’entendre ses grands parents parler Yiddish, une langue qu’il ne connaît pas, lui dont la langue maternelle est l’Allemand » (Couton :

www.arkheia-revue.org/Histoire-d-une-vie-de-Aharon.html); al doilea strat este rana și enorma cicatrice a războiului ; al treilea strat, consistent, cu subdiviziuni ale unei traiectorii spre stabilizare, îl constituie anii petrecuți în Israel. Fiecăruia îi corespund raportări lingvistice diferite, amestecate, întretăiate de limbajul defensiv al tăcerii din lagăr și din lunga experiență post-lagăr, cu tăcerea discretă a casei tihnite din Cernăuți și cu înclinația spre tăcere a bunicului matern; așadar cuvintele depășesc funcția lor tehnică, sondând resorturi secrete ale eului, ce par ignorate de el însuși: „Language is the most technical of the message systems. It is used as a model for the analysis of the others. In addition to language there are other ways in which man communicates that either reinforce or deny what he has said with words. Man learns to read different segments of a communication spectrum covering events of a fraction of a second up to events of many years” (Hall 1969: 38). Absența cuvintelor în copilăria dinaintea ghetozării și a deportării este, din perspectivă auctorială, semnul farmecului de care se lasă cuprins în diverse împrejurări. În percepția copilului, o altă formă de tăcere este lipsa inițierii profunde în credința mozaică: „Oamenii stau pe bănci și tac. Tac pentru că nu știu să se roage, îmi dau seama cu durere” (Appelfeld 2009: 22). Vizitele la sinagogă împreună cu bunicul sunt momente incipiente ale contactului cu identitatea etnico-religioasă în sens tradițional, care

va continuă târziu, în Israel, prin parcurgerea diverselor etape de asumare. Alături de bunicul matern, *Onkel Felix* este un alt reper al trecutului tradițional-religios: segmente de ritual, ca acoperirea capului cu o *kippa* înainte de a atinge o carte în ebraică, fac legătura dintre cuvântul scris și o anumită comunitate. Tot ele este cel care utiliza în aceeași măsură proverbe din Talmud, dar și proverbe latine potrivite unor momente din viață. În ghetou și în lagăr absența cuvintelor era semnul normalității, păstrarea coerenței interioare; lăsarea lor la suprafață era semnul de slăbiciune, de dezechilibru: „Neîncrederea față de cuvinte am căpătat-o în acei ani. Un flux verbal curgător îmi trezește suspiciuni. Prefer bâlbâiala, fiindcă în ea aud conflictul și neliniștea, efortul de purificare a cuvintelor, dorința de a dăruți ceva din propriul eu. Propozițiile șlefuite, curgătoare îmi trezesc o senzație de necurățenie, de ordine care încearcă să acopere o goliciune” (Ibidem: 132). Imensitatea tăcerii ascunzând traume va fi înecată într-un ocean compensativ de cuvinte, al căror sens tânărul Appelfeld nu îl înțelege. Moartea mamei și a unchiului Felix în ghetou marchează sfârșitul copilăriei. Sunetul ascuțit al mamei dinaintea morții este o formă de anulare a limbajului articulat, traducând apoteotic dezarticularea unei lumi interioare și exterioare, care nu se va recompune decât târziu.

Memoria alcătuită din aluviuni detectează un punct de plecare (la vârsta de

patru ani) într-un element lingvistic – cuvântul *Erdbeern*, strigat de mama sa în una din plimbările familiei prin pădurile umbroase din Carpați, cuvânt suprapus cu imaginea tonicelor fructe roșii; imaginea mamei ucise în ghetou se leagă de limba germană, în timp ce imaginea bunicii se leagă de limba idiș, pentru că un alt cuvânt, *mestameb*, îi stârnește memoria involuntară a asocierilor: „Mama și cu mine vorbim în germană. Uneori mi se pare că, pentru mama, felul de-a vorbi al bunicii e jenant și că ar prefera să nu le aud limba” (Appelfeld 2009: 14). Utilizarea limbii germane este o formă de detașare de tradiție, de urbanizare demonstrativă, construită, totuși, pe bazele unei culturi străvechi, negată de tată și estompată, discret, de mamă. Idișul și germana sunt limbi ale familiei, pe când ucraineana este limba mediului în care a ajuns, la un moment dat, în trecut, familia sa. Servitoarea ruteancă, de la care învață primele cuvinte în limba ei maternă, amestecă ea însăși, după ani de zile petrecuți într-un mediu evreiesc, în limba maternă cuvinte din limba idiș. O altă limbă a mediului este româna; după ce întreaga Bucovină trece sub administrație românească, româna devine limbă oficială, și din care va învăța câte ceva: „Eram înconjurați de patru limbi care trăiau în noi într-un fel de simbioză ciudată, completându-se armonios una pe alta. [...] Aceste patru limbi au creat împreună o limbă nouă, bogată în nuanțe, în contraste, în umor și în satiră. În această limbă era mult loc pentru

senzații, nuanțe sentimentale delicate, fantezie și amintiri. Aceste limbi nu mai trăiesc astăzi în mine, dar încă le simt rădăcinile în suflet. E suficient uneori un singur cuvânt pentru a revedea ca prin farmec tablouri întregi” (Ibidem: 139). Scindarea o va resimți mai târziu în Israel, unde „se certa adesea cu instructorii de tineret trimiși în Palestina. Ei cereau ebraică, el pleda pentru idiș” (Ibidem: 100). Desprinderea de o limbă și adoptarea alteia este, cel mai adesea, o formă de asumare a unei alte identități, o formă de uitare a celei vechi.

Cei scăpați din iadul holocaustului vor urma, odată ajunși în Țara Sfântă, parcurgeau un adevărat ritual al al vindecării, iar parte a acestui ritual este și asumarea limbii ebraice, care, la Aharon Appelfeld, se va suprapune cu limpezirea vocației artistice. Pentru emigrantul/imi-grantul de orice fel, formarea unei noi personalități și exprimarea artistică a acesteia cunoaște o succesiune de disocieri, de asocieri, de negări și întoarceri la lumea din care a plecat și ale cărei rădăcini nu pot fi extirpate decât formal: « identitatea narativă/lirică și identitatea argumentativă (logică) nu reprezintă decât aspecte parțiale ale identității personale. Fiecare dintre aceste paliere determină atitudini distincte, atât în privința eticului, cât și în privința gustului, justului sau a altor norme de acest tip. Ca atare, problema identității și modelul de raportare a ființei la această identitate, în lumea textului, devine o formă de

circumscriere a personalității celui în cauză » (Milancovici 2010: 81). Parcurgând spații cultural-lingvistice diferite (Cernăuții ucrainean și românesc, lagărul din Transnistria, Ucraina după fuga din lagăr, Italia, Israeleul), el nu conștientizează instalarea scindării identitare decât odată ajuns în Israel. Jurnalul copilului de paisprezece ani, ajuns într-o țară pe care trebuie să o considere patria sa de origine și de întoarcere, de reconstruire a identității este unul cu aspect mozaicat, conținând cuvinte și frânturi de propoziții, dar nu propoziții și fraze întregi, coerente, în germană, în idiș și în rutenă, „strigăte înăbușite ale unui adolescent de paisprezece ani, care a uitat toate limbile pe care le știa și a rămas fără nicio posibilitate de exprimare” (Appelfeld 2009: 137). Dacă cele patru limbi ale copilăriei (germană, idiș, rutenă și română) s-au sedimentat firesc la vârsta copilăriei, în jurul limbii materne, creând în primul rând o limbă a emoției venite din realitate, în afara căreia nu există artă autentică, așa cum constată mai târziu Appelfeld, limbile anului 1946 din Palestina i se păreau exotice, dar fără rădăcini în realitatea emoțională, fără trecut asumat, fără necesara bază de construcție, care este limba maternă: „Fără o limbă maternă, omul este infirm” (Ibidem: 138), pentru că ea oferă confortul moral și emoțional al apartenenței: „Limbile pe care le adusesem cu mine se pierdeau, ebraica pe care o acumulasem cu mari eforturi nu era încă fluentă. Dar

cel mai greu de suportat era sentimentul lipsei de apartenență” (Ibidem: 176) - un inerent viitor pe care încă nu-l poate fixa. În kibbutzurile create în scop terapeutic, pentru a extirpa trecutul traumatizant, folosirea limbilor materne ale celor ajunși acolo era interzisă – ca o conștientizare a faptului că acestea constituie unul dintre ingredientele fundamentale ale identității. Mama și limba maternă devin simbiotice în amintirea naratorului; moartea acesteia la începutul războiului este semnul începutului dezagregării pe care încă nu o poate separa conceptual în metamorfoza tragică a mulților ani ce vor urma. Interzicerea limbii materne produce o rezecție a exteriorizării care poate să disimuleze ce se întâmplă în viața interioară, astfel că trăsăturile de caracter au devenit mai transparente. Eul se transformă, pentru Appelfeld, într-o închisoare interioară din care iese în rarele momente când găsește parteneri de dialog în limbile copilăriei sale. Refuzând superficiala achiziționare imediată a unui argou ebraic, așa cum au făcut cei care s-au adaptat rapid în noul mediu, pentru că „vorbăria este manifestarea gălăgioasă a tăcerii” (Wald 1986: 84), el alege așteptarea pătrunderii în profunzimea naturii noii limbi, alternând ura cu ezitarea și cu entuziasmul, conștientizând că înlocuirea unei limbi materne cu alta presupune o contextualizare complexă, culturală, de civilizație a înțelegerii noii limbi: „Fără o limbă, omul nu vorbește. Limba mea maternă, pe care am iubit-o atât de

mult, a murit în mine după doi ani petrecuți în țară. [...] De când am ajuns în Palestina, i-am urât pe cei care încercau să-mi impună limba ebraică, iar acum, după moartea limbii mele materne, antipatia mea față de ei s-a accentuat” (Appelfeld 2009: 143). Nu lipsesc dilemele morale nici în relație cu limba sa maternă: germana este limba ucigașilor mamei sale, așadar renunțarea la ea ar trebui să fie și un act de protest concret. Complexat, încă nepregătit să-și anuleze trecutul și reproșându-și o mentalitate de diasporă, simțind că noțiunile elementare de ebraică învățate repede nu sunt suficiente pentru a se reconstrui, află de la Dov Sardan că cea mai mare parte a scriitorilor importanți ai Israelului sunt bilingvi. Sedimentele vechi, complexul diasporei este asimilat slăbiciunii și indolenței, așadar și limba idiș, singura care-i stârnea emoții, care-i dădea sentimentul apartenenței (o limbă orfană se regăsea într-o identitate similară), care-l ajuta să își găsească rădăcinile fără de care altele noi nu se puteau manifesta. Căutarea și găsirea unor părinți spirituali - filozoful Gershom Scholem și scriitorul Samuel Agnon - îl vor ajuta să își limpezească opțiunile, să se reconstruiască după o lungă dezintegrare, reconsiderând literatura idiș și pe cea hasidică, potrivită structurii sale interioare și devenirii sale; opțiunea pentru literatură se petrece atunci când înțelege că „este melodia credinței pierdute” (Ibidem: 143); ea trebuie să fie o sublimare a adevărului, astfel că jurnalul său de la sfârșitul anilor

'40 și începutul anilor '50, la care se raportează din timp în timp, sunt expresia unor realități în simbioză cu limba folosită, fragmente ivite din memorie spontan, experiențe care inițial par să-i încetinească integrarea, dar care îl vor transforma într-o ființă umană autentică: amintirile despre casa părintească și despre casa bunicilor sunt în germană și în idiș, iar cele despre construcția vieții în Israel sunt în ebraică, calitatea limbii urmând profunzimea integrării, de la straturile superficiale la cele profunde, de la imitare la acceptarea reală, în toate articulațiile unei individualități creatoare, dincolo de ideologii limitative, la care refuză să se ralieze orbește pentru a nu se trăda pe sine, așadar o onestitate admirabilă, în viață și în scris: „Dar, mai mult decât orice, am luptat să-mi însușesc limba ebraică, pe care doream s-o adopt ca limbă maternă. Încă de la o vârstă foarte fragedă și încă neștiind că destinul mă va purta spre literatură, am simțit instinctiv că, fără o cunoaștere intimă a limbii ebraice, viața mea va fi superficială și sărăcăcioasă” (Ibidem: 151). În ciuda unei false opoziții și cantonării în lingvistica amintirii, atitudinea sa față de limba ebraică se transformă într-un elogiu adus acesteia.

Efectuarea serviciului militar este un moment de cotitură, pentru că în timpul acestuia trăiește revelația faptului că nu trebuie să facă eforturi nici să uite, nici să își amintească. Ceea ce este menită să

rămână și să constituie o bază a viitorului, va rămâne, iar ceea ce este menit uitării, se va scufunda pentru totdeauna; uitarea și amintirea nu se pot manifesta decât spontan, orice dirijare fiind inhibantă. Emoția (pozitivă sau negativă) este spontană, este o formă de luare în stăpânire la modul profund a sensurilor lumii: „Prin vorbire, emoțiile și percepțiile devin conotațiile și denotațiile semnificațiilor lingvistice și începe astfel înțelegerea lumii și aprecierea ei” (Wald 1986: 77). Cuvântul este concret și abstract în același timp, de aceea achiziționarea noii limbi în context cultural, nu strict tehnic este singura durabilă și credibilă, pentru că „Numai sentimentele și ideile care se nasc din ceva concret au dreptul la existență” (Appelfeld 2009: 191) sau „Soarta abstractului este să se lipească de tine pentru o clipă, apoi să dispară. Numai cuvintele care creează imagini îți rămân în minte. Restul nu e important” (Ibidem: 203). Teorii anatonice în ceea ce privește considerarea funcției cuvântului, ca platonismul și empirismul, se întâlnesc în ceea ce spune Wittgenstein referitor la interiorizarea limbajului odată cu experiența individuală, la modul personal de utilizare a cuvintelor. Limbile vorbite anterior limbii ebraicii sunt locuri ale cristalizării conștiinței, ale coagulării unui eu incipient, ale unei identități neunitare, dar nu absente, ci puternic personalizate, fapt benefic pentru un artist.

Bibliografie

- Appelfeld, Aharon. 2009. *Povestea unei vieți*. Iași: Polirom. Traducere din limba ebraică și note de Any Shilon.
- Couton, Hervé. 2000. www.arkheia-revue.org/Histoire-d-une-vie-de-Aharon.html
- Gellner, Ernst. 2001. *Cultură, identitate și politică* Iași: Institutul European. Trad. de Cristina Arghire.
- Hall, E.T. 1969. *The Silent Language*. New York: Fawcett World Library.
- Speranța, Milancovici. 2010. *Problema identității și intelectualii evrei ai interbelicului românesc*. Arad: „Studii de știință și cultură”, anul VI, nr. 3 (22), p. 80-85.
- Wald, Henri. 1986. *Expresivitatea ideilor*. București: Ed. Cartea Românească

VARISSUO - SEN ULKOILMATAIDE JA ASUKKAAT

Anca Sarau-Vuorinen

Tervetuloa tutustumaan Varissuon ulkoilmataiteeseen ja sen historiaan! Miksi valitsin juuri tämän aiheen? Ensinnäkin Varissuo on ollut kotini yli kolme vuotta ja halusin itse tutustua siihen paremmin. Sen lisäksi Varissuo on Suomen kansainvälinen lähiö, jonka asukkaat edustavat yli 40 eri kansallisuutta. Sen alueella puhutaan melkein 60 eri kieltä mm. romaniala. Varissuo on kaupunginosa ja lähiö Turun itäosassa ja entisen pääkaupungin nuorimpia lähiöitä. Varissuo on rakennettu pääosin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Vuonna 2015 Suomessa asui 2 519 romanialaista maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan, ja yli 300 heistä Turussa. Monet asuvat Varissuolla ja heidän ja heidän lapsensa tulisi mielestäni tuntea uuden asuinpaikansa historiaa.

Valitsemani kohteet ovat seuraavat:

1. Puhuri (1950-luvulta)
2. Teksti tuntemattomalla kielellä (2004)
3. Variskivi (2009)
4. Historiikki (2011)
5. Mosaiikkihulinoita Majanummessa (2011) ja Majanummen taideyhdistelmä
7. ”Fringe-mies”

Puhuri-patsas valmistui jo 1954, mutta vasta 1987 se pystytettiin Marjavuoren puistoon Varissuolla Turun päivänä 20.9.1987. Taiteilijan nimi on Kauko Räsänen. Turun museokeskuksen internet-sivun mukaan veistos on pronssia, ja jalusta on pronssia ja betonia. Patsaan korkeus on 200 cm ja jalustojen korkeudet ovat noin 10 cm. Veistos kuvaa nurmikkaa pitkin eteenpäin juoksevaa alastonta naista. Puhuri on mytologiassa voimakas pohjoistuuli. Viime vuonna Turun Sanomissa ilmestyneen artikkelin mukaan Puhuria oli äänestetty Turun rumimpien patsaiden joukkoon.

Kauko Räsänen on espoolainen kuvanveistäjä. Räsänen opiskeli Suomen Taideakatemian koulussa vuosina 1946–1950. Räsänen on suunnitellut sekä mitaleita että suurikokoisia reliefinomaisia pronssitöitä, joissa on usein reikiä. Räsänen tunnetuimpia töitä ovat mm. Enkeli Lappeenrannassa, ja Espoon valtuustotalon ovet. Puhuri muistuttaa paljon saman taiteilijan tekemää Merestä nousut –patsasta, joka sijaitsee Itä-Pasilassa Helsingissä.

Teksti tuntemattomalla kielellä.

Varissuon erityispiirre on monikulttuurisuus. Turkulainen-lehden mukaan Orminkujalla sijaitsevat seinäkirjoitukset kuuluvat taiteilijalle nimeltään Jani Rättyä ja ne liittyvät Taf Taf – hankkeeseen. Jani Rättyän nettisivun mukaan ”Taf taf on Turun Taiteilijaseuran ja dakarilaisen alueyhdistys Jasgin ylläpitämä kahdensuuntainen kulttuuri- ja kehityshanke,

jossa asukaslähtöisellä toiminnalla ja yhteistyössä eri alojen suomalaisammattilaisten kanssa rakennetaan pysyvää ja paikallisiin olosuhteisiin sovellettua infrastruktuuria köyhään Santhiaban lähiöön Senegalin pääkaupungissa Dakarissa” Jani Rättyä on vuonna 1973 syntynyt kuvanveistäjä ja kuvataiteilija, joka on opiskellut Kuvataideakatemiassa, Turun Piirustuskoulussa ja Limingan taidekoulussa. Taiteilija selittää omin sanoin teostaan: ”Teokseni käsittelee monikielisyyttä ja ihmisen elämää kielimuurien keskellä. Inspiraationa teokseen tutkin kielillä puhumista, uskonnosta riippumattonta hengellistä ilmiötä, jossa henkilö esittää yleensä käsittämättömistä tavuista muodostuvaa puhetta. Harjoittamani puheen muunsin vapaasti sitä vastaavaksi kirjoituskieleksi. Materiaalina on muotoon leikattu alumiini ja spraymaali.”

Variskivi (2009) ja Historiikki (2011) ympäristötaideteoksia on luonut turkulainen Veikko Koskinen yhteistyössä Varissuo-Seuran kanssa. Taiteilija, joka on metallialan monialainen ammattimies, osallistui myös Turun kulttuurivuonna 2011 Varissuon elämänkangas -antologian kokoamiseen ja toimittamiseen, on kirjoittanut teokseen myös runoja. Varissuo-Lausteen yhdyskuntatyöryhmän muistion mukaan taideteos Variskivi (2009) paljastettiin sunnuntaina 25.10. kello 14 Varissuon pääteppysäkillä, jossa se nykyäänkin sijaitsee. Taiteilija kertoo Turun metallityöväen ammattiosasto ry.

49 jäsenlehteen, miten kolmen lentävän variksen veistos syntyi vuonna 2007 hänen Paattisten metallipajassaan: ”Se syntyi Varissuo-Seuran piirissä kehitettyjen ideoiden pohjalta. Muokkasin eräästä piirroksesta metalliin sopivan veistoksen”, kertoo Koskinen. Oli kuitenkin kovan työn takana, että veistos pääsi arvoisellensa paikalle Varissuolle”, koska ”kaupungin virkamiehet eivät tuntuneet saavan asiaa aikaiseksi”. Historiikki-aideteos puolestaan sijaitsee Varissuon kauppakeskuksen lähellä.

Niilo Oravapuun puiston nettisivun mukaan Majanummen monitoimitalon mosaiikkihulinoita tehtiin syksyllä 2011 monien eri ryhmien ja yksityisten kanssa. Valitettavasti lisää tietoa ei löytynyt.

Varissuon Kousankadulla sijaitsee erittäin kiinnostava, mutta toistaiseksi mystinen taideteos. Koska netistä ei löytynyt tietoa siitä, olen ottanut yhteyttä Turun isännöintikeskukseen, mutta en ole vielä saanut vastausta tähän mennessä. Kutsun sitä Fringe-mieheksi, koska se muistuttaa tunnetussa amerikkalaisessa TV-scifisarjassa ilmiötä, jossa ihmiset jäävät vangeiksi kahden maailman väliin. Liitteenä ottamani kuva teoksesta.

Toivottavasti lyhyt kirjoitukseni Varissuon ulkoilmataiteesta on herättänyt Columnan lukijoiden kiinnostusta tähän ainutlaatuisen lähiöön. Nähdään Varissuolla!

Lähteet

- Koskinen, Veikko 2011: *Varissuon antologiat* [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- http://www.juvenesprint.fi/varissuon_antologiat/index.php?veikko_koskinen
- Koskinen, Veikko 2009: Artikkelit [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- http://metalli49turkufibin.directo.fi/@Bin/58a1d2b50a1a437359e72a8e842da645/1431341950/applica-tion/pdf/119198/lehti_3_2009.pdf
- Majanummen monitoimitalon mosaiikki 2011: Mosaiikki ja taideyhdistelmä [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa: <http://www.niilo.orava-puu.tarinoi.fi/albumi/mosaiikkihuilinoita/>
- Nieminen, Rami 2014: *Mikä on Turun rumin taideteos?* [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.ts.fi/uutiset/turun+seutu/656812/Mika+on+Turun+rumin+taideteos>
- Räsänen, Kauko 2014: Elämänkerta [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- http://fi.wikipedia.org/wiki/Kauko_R%C3%A4s%C3%A4nen
- Räsänen, Kauko 1953: Merestä nousut [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa: <http://www.taidemuseo.fi/suomi/veisto/veistos-sivu.html?id=185>
- Rättyä, Jani 20XX: Oma internet-sivu [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.janirattya.com/public.html>
- Rättyä, Jani 2012: Kuvataiteilijamatrikkeli [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/taiteilijat/3227>
- Tilastokeskus 2014: Turun työttömyysaste [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa: <http://www.turku.fi/public/download.aspx?ID=207047&GUID={A1E1073C-14BA-42D3-B03C-41C0E8BF4C08}>
- Turkulainen 2013: *Mist päin Turkku tämä o?* [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.turkulainen.fi/artikkeli/227182-mist-pain-turkku-tama-o>
- Turun museokeskus 2013: Puhuri [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.wam.fi/public/?contentid=57998&nodeid=13067>
- Varissuo-Lausteen yhdyskuntatyöryhmä 2009: Muistio [Viitattu 5.5.2015.] Saatavissa:
- <http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=92070&GUID=%7B32B22C28-8665-47D3-82CB-64CDAE8D9A3E%7D>
- Varissuo [Viitattu 20.9.2016.] Saatavissa: http://www.visit-turku.fi/varissuo_fi
- Ulkomaalaiset Suomessa kansalaisuuksittain [Viitattu 20.9.2016.] Saatavissa:
- http://www.migri.fi/download/65343-suomessa_asuvat_ulkomaalaiset_12_ennakko_2015.pdf?087786ee21bdd388

Teksti tuntemattomalla kielellä (2004)

Puhuri

Variskivi (2009)

Historiikki (2011)

Majanummen taideyhdistelmä ja Mosaiikkihulinoita Majanummissa (2011)

Fringe-mies

DESPRE ȘTIINȚA ȘI CULTURA FINLANDEZĂ CONTEMPORANĂ CU IULIAN NĂSTAC

Paul Nanu

Iulian Năstac este un om de știință român, activ atât în România, cât și în afara ei. L-am cunoscut în urmă cu mai mulți ani, în timpul unuia din stagiile sale de predare și cercetare la universități finlandeze. Ceea ce nu știam în acel moment e faptul că Iulian nu a avut nicio ezitare să iasă din zona de confort a specialității sale și să devină un bun cunoscător al civilizației finlandeze. În urma unui grant, Iulian Năstac publica în 2013 la editura Muzeului Național al Literaturii Române, colecția „Aula Magna”, o lucrare cu un titlu oarecum neașteptat, pentru filologi cel puțin: *Prelucrarea inteligentă a informațiilor multidisciplinare pentru prognoze adaptive în contextul globalizării*. Din motive lesne de înțeles, nu voi scrie aici o recenzie a părții științifice. Autorul abordează însă două subiecte care îmi sunt apropiate: cultura finlandeză și școala finlandeză de prospectivă (futures studies). De altfel, lucrarea în sine este o odă adusă prospectivei. În capitolul 3, Iulian Năstac povestește despre încercarea, rămasă fără succes din păcate, de a intra în contact cu părintele studiilor de prospectivă finlandeză, profesorul Pentti Malaska.

Acesta este și astăzi „bibliografie obligatorie” pentru studenții de la Masteratul de Futures Studies de la Institutul de Științe Economice din Turku. Aș adăuga aici că Finlanda a investit multe resurse în studiile de prospectivă de-a lungul timpului, Finland Futures Research Centre fiind o instituție bine plasată în cercetarea internațională, având legături stabile cu organisme de profil din lumea întreagă. Este oarecum ironic cum o țară a cărei limbă nu cunoaște timpul viitor din punct de vedere gramatical, a ajuns să fie atât de preocupată de acest subiect. Cuvântul cheie este „futures”, la plural, fiind vorba de o pluralitate de scenarii asupra viitorului. Finețea rezidă în discernerea viitorului posibil de cel probabil sau al celui probabil de cel preferabil. Nu poți să nu-i iubești pe finlandezi. Închei aici mica diversiune futurologică și revin la lucrarea lui Iulian și la felul în care a perceput el cultura și civilizația finlandeză.

Capitolele 1 și 3 îmi servesc drept sprijin pentru a evidenția de ce meritul lui Iulian este atât de mare; despre Finlanda nu prea mai scrie nimeni în publicistica românească, cu excepția repetitivelor (și uneori eronatelor) articole encomiastice la adresa educației primare finlandeze și a scorurilor la testările PISA ale elevilor finlandezi. Ei bine, la momentul scrierii acestui articol, decembrie 2016, tocmai s-au publicat rezultatele unor noi teste.

Elevii finlandezi au căzut de-a lungul anilor pe locul cinci (de pe primul) și trendul este în cădere rapidă, îngrijorătoare. Probabil în scurt timp, datorită acestei căderi, nu vom mai fi invadați pe Facebook cu articole despre educația finlandeză. Și cred că de asta e atât de importantă contribuția lui Iulian Năstac. El chiar sintetizează informații despre Finlanda contemporană și despre evoluția ei în mediul academic de după anul 2000. Vorbește despre istoria ei zbuciumată. Despre societate. Despre universități și despre clerici. Despre „încăpățânarea finlandezilor să ducă ceva la bun sfârșit”, probabil cea mai importantă lecție pe care o are Finlanda de predat lumii. Lucrarea nu conchide, însă, legătura autorului cu Finlanda, acesta rămânând în contact strâns cu ea chiar și după publicarea cărții. L-am reîntâlnit pe Iulian de curând din nou în Finlanda, la Turku, oraș universitar finlandez de care ne-am legat amândoi carierele. Și cred că va mai reveni.

Capitolul 1: *O perspectivă nordică privind egalitatea de șanse*. Iar Finlanda nu putea lipsi din acest capitol. Începutul anilor 2000 marchează și aici schimbări la nivel de directive și politici privind egalitatea de șanse. Perioada 2002-2004 era în continuare marcată de schimbări importante în societatea finlandeză: se încerca rezolvarea faliiilor salariale, problemele cauzate de influxul de

imigranți etc. Cu toate acestea, țările scandinave erau deja plasate înaintea multora, iar trendul a fost ascendent. Finlanda a învățat să facă față diferitelor probleme legate de probleme sociale recurente. Influența suedeză și determinarea finlandeză, așa-numitul *sisu*, au fost cheia succesului finlandez. Dincolo de problemele legate de egalitate, Iulian Năstac are în vedere și raportarea localnicilor la străini și invers, șocul cultural, diferențele de opinii în materii legate de societate, religie, politică, discriminare. Este vorba de o relatare la prima mână asupra unui proces de adaptare la o societate adesea percepută ca ermetică. Concluzia este că modelul nordic este mai degrabă unul de succes în ceea ce privește egalitatea de șanse, inclusiv în ceea ce privește etniile minoritare. Totuși, cu toate că observațiile autorului sunt corecte, așa mai menționa că sistemul finlandez nu a raportat un succes atât de categoric pe cât este el ilustrat de media. Astăzi, asistăm la un real proces de *ghetto*-izare, mai ales în zona capitalei, măsurile sociale nu țin pasul cu imigrația, guvernul taie masiv din beneficiile până acum considerate obligatorii prin lege (educația la nivel universitar este acum pe taxă pentru cetățeni non-europeni, beneficiile pentru mame și creșterea copiilor au fost tăiate, la fel și beneficiile pentru studenți și șomeri). Media a plasat economia finlandeză în repetate rânduri în 2016 printre ultimele

din Europa. Finlandezii calificați emigrează, populația îmbătrânește, iar emigranți non-europeni încă sosesc în numere importante în Finlanda în speranța că pot primi consistente beneficii sociale. Finlanda lăsată în urmă de Iulian Năstac în 2013 (reflectată în lucrarea sa) nu mai are multe în comun cu cea de azi. O neliniște socială cvasitotală e aproape palpabilă, șomajul a depășit cote istorice, mult peste media europeană, grupuri extremiste protestează frecvent pe străzi, zeci de finlandezi se alătură grupărilor extremiste din Orientul Mijlociu. Sunt doar câteva simptome ale unei crize aparent iminente. Dar despre asta, îl voi pune la curent pe Iulian la următoarea sa vizită aici.

Capitolul 3. *Aspecte și impresii dintr-un centru universitar finlandez*. Adică Turku (sau Åbo, pe numele său suedez), oraș vechi, fostă capitală a Finlandei. Iulian Năstac a petrecut mult timp în acest oraș, îl cunoaște și îi dedică un capitol; cea mai comprehensivă prezentare a orașului publicată în limba română în ultimele două decenii. De la istoria sa agitată până la inovațiile de ordin științific, Turku este un oraș total necunoscut românilor și poate nu ar trebui să fie așa. Turku este, într-adevăr, un centru al erudiției, cuprinzând mai multe universități, atât teoretice cât și de științe aplicate, atât de limbă finlandeză, cât și de suedeză, toate având cursuri și programe întregi de studii în limba engleză, o limbă

vorbită de aproape toată lumea în Finlanda, indiferent de educație sau vârstă.

Citindu-l pe Iulian Năstac, a devenit evident că, după stagiile destul de lungi petrecute în Finlanda, el se raportează încă la acest spațiu cu o undă de nostalgie, iar nostalgia de obicei uită de defecte. Am petrecut opt ani în Finlanda, în locurile și în cultura despre care vorbește el, iar perspectiva mea e oarecum diferită; trăind aici, am avut timp să văd și anomalii din sistem. Chiar și așa, capitolele despre societatea finlandeză în contextul celor scandinave sunt valoroase, Iulian Năstac reușind să scrie un raport precis, chiar dacă sub premisa unor impresii subiective de călătorie. Cred că autorul nici nu își dă seama cât de importante sunt scrierile sale despre Finlanda. L-aș încuraja pe Iulian să mai publice materiale de genul acesta în media românească. Avem puțini specialiști pe finlandistică în România, iar cineva cu expertiza lui în *Suomi* e de apreciat. *Tervetuloa uudelleen*, Iulian.

IMAGES OF ROMANIA

SUOMALAISTEN MIELIKUVIA ROMANIASTA VUONNA 2016

Sissi Bister, Annina Holm

Teimme marraskuussa 2016 kyselyn ”Gallup Romaniasta ja romanian kielestä”, jossa halusimme selvittää suomalaisten tietämystä Romaniasta ja romanian kielestä. Suurin osa vastaajista oli iältään 20-30 vuotiaita, mutta muutama vastaaja oli myös yli 40. Kaikilla vastaajilla oli koulutuksena joko lukio tai ammatillinen koulutus tai alempi korkeakoulututkinto. Yhdellä vastaajista oli ylempi korkeakoulututkinto. Vastaajat olivat monilta eri aloilta, kuitenkin melko paljon eri kieltenopiskelijoita (englanti, espanja, saksa) oli vastannut kyselymme. Kaikki vastaajat eivät myöskään kertoneet koulutusalaansa.

Romanian kieli

Pyysimme vastaajia kuvailemaan romanian kieltä omin sanoin ja kertomaan, tunnistaisivatko he romanian kielen, jos kuulisivat jonkun puhuvan sitä. Oletettavasti vastaajilla ei ollut paljoakaan tietoa siitä, minkälaista romanian kieli on. Jollakin tapaa jotkin vastaajista olivat kuitenkin osanneet kertoa kielestä. Romanian sanottiin esimerkiksi olevan sukua espanjan kielelle sekä venäjän kielelle. Romania oli myös tunnistettu kuuluvan romaanisiin kieliin. Yhden vastauksen mukaan romanian kieli on erilainen mui-

hin romaanisiin kieliin verrattuna, mutta ei vaikeasti tunnistetta ”vahvojen ääntämisien” takia. Vastaajista kukaan ei ollut opiskellut romanian kieltä. Tämä on ymmärrettävää, sillä romanian kielen opetusta ei Suomessa ole tarjolla samalla tavalla kuin muiden romaanisten kielten opetusta.

Romanian kieli kuuluu indoeurooppalaisiin kieliin ja romaaniseen haaraan. Toisin sanoen se on kehittynyt latinan kielestä. Sitä puhuu noin 24 miljoonaa ihmistä, suurin osa puhujista on romanialaisia. Romanian kielen sanasto on suurilta osin yhteistä muiden romaanisten kielten kanssa, mutta siinä on myös slaavilaisia vaikutteita muista romaani-sista kielistä poiketen. Kielioppi on taas melko erilainen: romanian kielessä substantiiveilla on kolme sukua, jotka ovat maskuliini, feminiini ja neutri. Substantiivit taipuvat sijoissa ja esimerkiksi määräiset artikkelit lisätään sanan loppuun suffikseina. Myös verbit taipuvat monissa eri taivutusluokissa ja ovat näin monimutkaisempia opiskeltavia.

Romanian EU-jäsenyys nähdään neutraalina

Vuoden 2007 alussa Euroopan unioniin liittynyt Romania herättää kyselyyn vastanneissa neutraaleja mielikuvia, sillä lähes puolet vastaajista suhtautuu Romanian EU-jäsenyyteen avoimesti, vain kolmasosa pitää mielikuvia negatiivisina. Romaniaa on luonnehdittu köyhäksi,

korruptoituneeksi, epäoikeudenmukaiseksi ja sen korkeasta rikollisuudesta ja Suomeen tulleiden kerjäläisten lukumäärästä on mainittu useammassa kommentissa. Myös romaniväestö on yhdistetty Romaniaan, vaikka romaneja väestöstä on vain 2,5%. Romanikulttuurin moninaisuus ja useat alaryhmät ovat kuitenkin osa Romania romanien väestörakennetta. Esimerkiksi unkarilaisia, joita on 6,6% väestöstä eli reilu kaksinkertainen määrä, ei ole mainittu kertakaan.

Positiivista kuitenkin on, että kulttuuria ja luontoa on keuhuttu. Suomalaisille luontohan on tietävästi tärkeä asia. Mielikuvat hehkuvat maalaisromantiikkaa, niissä keuhataan pieniä maaseudun kyliä ja sydämellisiä ja ystävällisiä kyläläisiä. Kansalaisia, pääosin vanhoja ihmisiä, kuvataan eloisiksi ja pukeutumisellaan perinteitä kunnioittaviksi. Mielenkiintoista vastauksissa on se, että vuonna 2006 ikäjakauma 0-14 -vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden välillä on tasainen, noin 15% koko väestöstä. Schengen-alueeseen kuulumaton Romania on viime aikoina toiminut pakolaisille väylänä Länsi-Eurooppaan. Vuonna 2013 Romanian (sekä Bulgarian) Schengen-jäsenyyttä vastusti niin Saksa kuin Suomikin. Schengen-jäsenyys ei tavallisen kansalaisen elämää sen suuremmin muuttaisi, sillä vuodesta 2007 lähtien romanian kansalaisilla, kuten muillakin EU-kansalaisilla, on ollut mahdollisuus vapaaseen liikkuvuuteen EU:n alueella.

Teettämässämme kyselytutkimuksessa oli mahdollista kuvailla Romaniaan liittyviä asioita omin sanoin. Mielikuvat painottuivat hyvin laajasti maantieteeseen ja historiaan. Eräs vastaajista kommentoi, ettei esimerkiksi lukiossa käydä läpi kuin se, että missä maat sijaitsevat. Maantieteellisten ja historiallisten aiheiden painottaminen saattaakin koulutuksessa johtaa siihen, ettei kulttuurien opettamiselle jää aikaa. "Tietämykseni Romaniasta on hyvin vähäinen, mutta olen kuitenkin kiinnostunut sen kulttuurista ja haluaisin mielelläni tietää lisää", kommentoi eräs vastaajista.

Media tärkein mielikuvien luoja

Kartoitimme myös mistä vastaajien mielikuvat olivat peräisin. Neljäkymmentä prosenttia vastasi mielikuvien tulevan mediasta, jossa aiheet olivat painottuneet kerjäläisiin, pakolaisiin sekä "pahoihin ja järkyttäviin tapahtumiin". Monet vastaajat eivät myöskään olleet varmoja, olivatko kyseessä olevat uutiset Romaniasta vai eivät. Eräs vastaajista muisti parin vuoden takaisen tapauksen, johon liittyi Romanian romanit: "Romaniasta tulleet kerjäläiset, ja miten poliisi on hajoittanut heidän majapaikkojaan Helsingissä", hän kommentoi. Toinen vastaaja on sitä mieltä, että on nähnyt romanialaisista pakolaisista uutisoitavan: "romanialaisia pakolaisia on paljon", hän kommentoi.

Toivomme, että näitä mielikuvia saataisiin muokattua. On totta, että monet uutiset Romaniasta ja romanialaisista ovat hyvin usein negatiivisia, ja negatiiviset uutiset jäävät paremmin mieleen kuin pienet ja positiiviset asiat. Olemme poimineet yhden positiivisen lehtijutun artikkeliimme:

Mäntsälän uutisissa (12.11.2016) kerrottiin Mäntsälän Riihenmäen koulun yläasteen yhdeksäsluokkalaisten päässeen osallistumaan Erasmus-projektiin nimeltään "Maths rising all Europe", johon osallistuu myös Suomen lisäksi Romania ja Turkki. Projektin tarkoituksena on tukea matematiikan opiskelua ja vertailla opetusta maiden kesken.

Suomalaiset oppilaat vierailivat loka-kuussa 2016 Romaniassa, Râmnicu Vâlceassa. Oppilaat asuivat isäntäperheissä ja kävivät paikallista koulua, jonka nimi oli "Colegiul Național Mircea cel Bătrân". He kertovat päässeensä kokemaan paljon viikon aikana, kuten vierailun Sibiun yliopistossa ja Râmnicu Vâlcean kaupungintalolla, sekä paljon mukavaa ohjelmaa koulussa.

Oppilaat kertovat, että he viihtyivät Romaniassa. Maa yllätti heidät positiivisesti. He kertovat, että ihmiset olivat ystävällisiä, koulutus korkeatasoista ja Râmnicu Vâlcea

osoittautui viihtyisäksi kaupungiksi. Tällä hetkellä suomalaiset yhdeksäsluokkalaisten odottavat innoissaan romanialaisten vastavierailua Suomeen.

On hienoa, että Erasmuksella on tämän tyylinen projekti, johon kolme hyvin erilaista maata osallistuu. Vierailut toisissa maissa ovat varmasti avartavia. Näyttää siltä, että ainakin eräät suomalaiset ovat kokeneet Romanian matkan positiiviseksi ja heidän mielestään se oli kokemus, joka kannatti. Tämä on varmasti yksi projektin tavoitteista ja on todella hienoa, että se näyttää toteutuneen. Suomalaisilla ei ole kovin paljon tietoa Romaniasta, sen kulttuurista ja ihmisistä ja tämänkaltainen toiminta avartaa tietämystä ja tuntemusta toisista kulttuureista kummakin näkökulmasta sekä murtaa ennakkoluuloja.

AUTOMATKAILUA BUCOVINASSA, MOLDAVIASSA JA MOLDOVASSA

Anssi Vuorinen

Tihuţan sola kesäkuussa 2015. Aamuauringin säteet syleilevät jyrkkiä vuoriniittyjä, joilla lampaat ja lehmät laiduntavat. Ilma on raikas ja kaste kimaltelee ruhi-kolla. Hevosen kaviot kopisevat tien päällystettä vasten, kun paikallinen talonpoika usuttaa juhtaansa kiipeämään jyrkkää mäkeä kohti solan huippua, jossa sijaitsee luostari ja Draculan linna –niminen hotelli. Mieleeni muistuvat pitkät ajopäivät läpi Baltian maiden, Puolan, Slovakian ja Unkarin. Edellisen yön vietimme jo Romanian puolella, mutta Tihuţaan on pitkä matka eivätkä Pohjois-Romanian tiet ole rakennettu kiireisiä varten. Onneksi pikkuiset majatalot pelastavat väsyneen matkaajan. Olemme jossakin Bistriţa-Năsăudin ja Bucovinan rajamailla neljän päivän ajomatkan päässä Helsingistä.

Raikasta vuoristoilmaa hengitettyämme olemme valmiit jatkamaan matkaa. Tihuţan solan luostari piirtyykin lyhyen ajomatkan päässä vihreän vuoriniityn takana ja pian sen jälkeen Dracula-hotelli. Päätämme poiketa turistiryssä. Aamulla paikalla on lähes ainoastaan matkamuistomyyjiä, joiden tuotteiden laadukkuus yllättää. Vieressä saksalainen

motoristi yrittää selittää myyjälle, että ei voi ostaa mattoa, koska hänen pyöränsään ei ole tilaa sille. Me sen sijaan ostamme maton, autoonhan sellainen mahtuu hyvin. Myyjien lähellä katselen Karpaattien tyrnipensaiden rivistöä. Niitä en ole vuoristossa muualla tavannut tähän mennessä. Tonavan suistolla näitä terveysmarjoja kasvoi paljonkin vilinä.

Ennen Câmpulung Moldovenescia käännyimme pohjoiseen, kohti Bucovinan kauneimpia luostareita. Yhden serpentini-tien yläosassa pysähdymme ihailemaan maisemaa, joka avautuu laaksojen ja vuorijonon yli. Puiset aidat rajaavat niittyjä, heinää on nostettu kuivumaan. Pieni sadekuuro alkaa samalla, kun meitä lähestyy vanha mies. Hän kysyy, haluammeko ostaa munia. Vastaamme, että emme tarvitse munia nyt, mutta silloin mies avaa munakennonsa paljastaen upeasti maalattut munat. Yhden munan maalaamiseen kuluu hänen mukaansa jopa tunti. Nyt hän myy niitä tien varressa muutamalla eurolla kappale. Kahta enempiä emme uskalla ostaa, kun pelkäämme niiden menevän rikki pitkällä matkallamme.

Saapuessamme luostarin parkkipaikalle sade vielä jatkuu. Aurinko kuitenkin valaisee pian luostarin sisäpihalla kasvavat ruusut. Vesi helmeilee kukkien pinnalla kaunistuen ne parhaaseen loistonsa. Ensimmäinen luostari matkalla on Moldoviţa, sen jälkeen Suceviţa. Molemmat ovat omalla tavallaan erityisiä paikkoja. Kirkko on keskellä muurin ympäröimää

sisäpihaa. Kirkkojen ulko- ja sisäseinät on maalattu täyteen freskoja.

Putnan luostariin on hieman pidempi matka. Se sijaitsee lähellä Ukrainan rajaa aivan Bucovinan pohjoisosassa. Putnassa ei ole seinämaalauksia ulkona, mutta se on oleellinen retkemme Moldavia-teeman kannalta. Siellä nimittäin sijaitsee Stefan cel Maren eli Tapani Suuren hauta. Usein Stefan cel Maren nimen yhteydessä näkee myös jatko-osan ”și sfint”, joka tarkoittaa ”ja pyhä”. Tapani oli Bucovinan luostarien perustaja ja hänen valtakuntansa ulottui Karpaateilta Dnestrille sekä Tonavalle. Hän hallitsi aluetta 1457-1504. Tapanin aikalainen oli myös Vlad Țepeș, joka hallitsi Valakiaa osin samaan aikaan kuin Tapani Moldaviaa. Tämä oli myös ottomaanien valtakunnan suuruuden aikaa ja Tapani suojelikin Moldaviaa ottomaaneja vastaan. Tästä huolimatta jossakin vaiheessa Tapanin miekka päätyi sulttaanille ja sijaitsee nykyään Istanbulin Topkapin palatsissa.

Ehdimme nähdä päivän aikana paljon ja ajatuksena oli yöpyä Romanian puolella, jonka jälkeen jatkaa ajamista Moldovaan. Lähestyessämme rajaa totesimme kuitenkin, että Botosanin jälkeen ei ollut yhtäkään majataloa. Pieni rajanylityspaikka Stânca lähestyi ja päätimme yrittää ehtiä yöksi Moldovan puolelle Sorocaan. Tiesin siellä olevan yksi hotelli, jonka oletimme olevan auki myös yöllä. Niinpä ylitimme rajan Moldovan puolelle. Romanian rajatarkastus oli lyhyt, sen jälkeen maksoimme tietullin voimalapadon ylittämisestä. Moldovan puolella autoja ei ollut kuin muutama, mutta

monimutkaiset rajamuodollisuudet olivat meillä tiedossa jo ennestään. Autoa tutkittiin monelta suunnalta. Konepelti piti nostaa, oviin koputeltiin, rekisteriotetta ja korin sarjanumeroa vertailtiin toisiinsa. Lopulta saimme luvan mennä hankkimaan vinjetin. Sitä varten piti maksaa rahanvaihtopisteessä pyydetty summa. Paperin kanssa palasimme vielä kerran rajavartijan kopille. Automme oli lopulta saatu kirjatuksi järjestelmään, joten saimme jatkaa matkaa leima passeisamme.

Tie on pimeä ja kuoppainen, välillä huomaamme ajavamme kylän läpi, mutta valoja ei näy missään. Navigaattorissa näkyy pelkkää tyhjää. Puhelin ilmoittaa, ettei navigointi ole saatavana maahan, jossa olet. Onneksi puhelimen kartta näyttää tästä huolimatta tiet. Jokaisessa risteyksessä pitää pysähtyä miettimään, menemmekö oikeaan suuntaan. Ajamme pienen kaupungin läpi. Täälläkin on hyvin pimeää, ainoastaan apteekin vihreä merkki vilkkuu hämärässä ja onhan vieressä näköjään myös kasino valomainoksineen. Apteekki ja kasino löytyvätkin joka kaupungista. Sorocassa päädyimme osittain sattumalta oikeaan paikkaan ja hotelliin pääsemme majoittumaan. On heinäkuun ensimmäinen päivä. Hotelli ei ole hoitanut internet-laskuaan, joten netti on katkaistu. Siksi maksukortitkaan eivät toimi. Onneksi oven vieressä on pankkiautomaatti, josta saamme riittävän määrän rahaa. Huone on siisti, mutta pieni.

Aamupalaksi on omeletti. Vastaanoton tyttö ei osaa lukea karttaa eikä osaa neu-

voa yksinkertaisiakaan reittejä. Ystävällisesti hän kuitenkin tulee kanssamme ulos ja sanoo, että Dnestr tai siis Nistru on tuollapäin, jatkakaa joenrantaa vasemmalle, niin tulette linnakkeelle. Linnakkeella on meneillään jonkinlainen Tapani Suuren kuolinpäivän tilaisuus. Paikka on täynnä pappeja ja yleisöä. Paikamme ruuhkaa linnakkeen yläosiin, joista ihailimme vasta remontoitua linnaa ja näkymiä Dnestrille. Joki erottaa tässä kohdassa Ukrainan ja Moldovan. Pikkuinen lossi kuljettaa kaksi autoa kerrallaan joen yli. Ukrainan rekisterissä olevia autoja on silti Sorocassa jonkin verran. Täällä autokanta on Lada-voittoista. Tapanin vaakuna koristaa tietenkin myös Sorocan linnaketta, joka muodostaa yhden lenkin vanhassa Dnestrin puolustusketjussa. Paluumatkalla hotellille näemme Afganistanin sodan muistomerkin ja Transnistrian sodan muistomerkin. Kaupunki muistuttaa romanialaista pikkukaupunkia 1990-luvulla. Vastaanoton suuntavaistoton tyttö ei osaa neuvoa reittiä ulos kaupungista, mutta vihjaa, että joen varteen korkealle mäelle rakennettu muistomerkki Lumânarea recunoștinței on näkemisen arvoinen. Kiipeämme vielä sinne. Paikalla on myös paljon koululaisia. Näkyvät muistomerkiltä ovat kauniit, mutta helteinen sää tekee kiipeämisestä raskasta.

Matkalla Orheiul vechiin pääsemme ajamaan amerikkalaisten kustantamia teitä pitkin. Matka sujuukin kumpuilevassa maastossa mukavasti. Maisemat muistuttavat eteläistä Saksaa. Moldovan kor-

kein kohta on vain 430 m merenpinnasta, joten oletin maan olevan litteä kuin Baltian maat, mutta mäkiä on itse asiassa paljon. Orheiul vechissä ostamme lipun alueelle ja tutustumme kohteeseen.

”Cum e vremea?”, kysyy vastaamme kävelevä nuori munkki ämpäri kädessään. Anca hämmentyy hetkeksi ja on vähällä vastata, että sää on kaunis, aurinko paistaa. Sitten hän muistaa olevansa Moldovassa ja kertookin munkille kellonajan. Räut-joen mutkassa sijaitsevalla jyrkällä törmällä on useita luolia, joista jotkin ovat edelleen luostarikäytössä. Löydämme yhden luolan suuaukon. Laskeutuessamme portaita huomaamme pimeässä pöydän, jonka takana vanha munkki lukee kirjaa keskittyneenä. Tilassa on kirkko, josta ovi johtaa suoraan jyrkän-teelle. Kaidetta ei ”parvekkeella” tietenkään ole.

”Täällä sijaitsee toinen uima-altaitamme ja sauna”, paikkoja esittelevä tyttö näyttää, ”ja huoneenne onkin tässä vieressä.” Emme ole Chișinăussa tai missään muussakaan suuressa paikassa vaan Butucenin pikkukylässä, joka sijaitsee Orheiul vechin kupeessa mäen juurella. Tiedusteluretkemme on tuottanut tulosta ja majapaikka löytynyt. Eikä mikä tahansa majapaikka vaan suorastaan loimakohde. Kylän vanhoihin maalaistaloihin kätkeytyy lomaparatiisi. Majojen maksaa noin 50 euroa/yö/2 hlöä ja ravintolasta saa edullista moldovalaista perinneruokaa. Huoneissa on totta kai internet-yhteys myös. Olutta ei ravinto-

lassa ole tarjolla, mutta onneksi erinomaista talon viiniä myydään kannuitain kahdella eurolla litra. Saunakokemus on yllättävän suomalainen. Täytyy olla kyse neuvostoajalta periytyvistä venäläisvaikutteista. Saunasta puuttuu kuitenkin löylyastia. Koska kyseessä on puukiuas, löylyn heittämisessä ei ole oikosulun riskiä, joten improvisoimme astian ja saamme aikaan hyvät löylyt.

Auto viilettää pitkin puurivistöjen rajamaa tietä. Oikealla puolella Dnestr kimaltelee auringossa, Ohitamme Sheriff-ketjun huoltoaseman ja kyrillisillä kirjaimilla tienviitat kertovat, että Tiraspoliin on 50 km matkaa. Sofia Rotaru laulaa autoradiossa kappaletta Melancolie, joka on myös suomennettu nimellä Melankolia (Pasi Kaunisto). Kuljettajamme lisää äänenvoimakkuutta ja paljastaa olevansa intohimoinen Rotaru-fani. Rotaru syntyi Neuvosto-Ukrainan puolelle jääneessä osassa Bucovinan maakuntaa ja hän laulaa romaniaksi, ukrainaksi sekä venäjäksi. Pääsimme kuin pääsimmekin Transnistriaan. Omalla autolla Dnestrin ylitys olisi ollut byrokratian vuoksi liian hankalaa, joten palkkasimme Butucenin majapaikkamme kautta "taksin". Paikallinen mies lähti kuljettajaksemme vieden meidät Dubăsarin kautta Tiraspoliin. Ylittäessämme "rajaa" joen molemmin puolin aseistetut sotilaat tuijottivat toisiaan, mutta ylitys sujui nopeasti ja helposti. Päivämatkalla turistin ei myöskään tarvitse rekisteröityä.

Tiraspol on uneliaan oloinen kaupunki. Johdinautojen ajolangat roikkuvat pääkadun yllä. Toisella puolella katua on Leninin patsas ja hallintorakennus, toisella

sisällisodan 1990-1992 muistomerkki ja ikuinen tuli. Vartiomies seisoo Dnestrin ylittävän sillan vieressä, vaikka Transnistrian vyöhyke jatkuukin tällä kohtaa joen länsipuolelle. Suuret valotaulut julistavat Transnistrian itsenäisyyttä ja erilaisia aforismeja keskellä katua. Kävelimme hetken joenrannan puistossa. Ihmiset elävät täälläkin ihan normaalia elämää. Sheriff-ketjun supermarketissa on ovella rahanvaihtopiste. Vaihdamme viisi euroa Transnistrian rupliksi ja menemme katsomaan, mitä sillä saa. Paikallinen puolen litran vodkapullo maksaa vajaan euron, pieni paikallinen konjakkipullo alle kaksi euroa. Vielä jää siis rahaa myös suklaaseen ja tarttuuhan mukaan myös puolen litran kolapullo, joka maksaa enemmän kuin samankokoinen vodkapullo. Paluumatkalla näemme Sheriff-ketjun hypermarketinkin kaupungin ulkopuolella. Palaamme Benderin kautta. Myös Bender sijaitsee Dnestrin länsipuolella, mutta on Transnistrian tiukassa kontrollissa. Siellä sijaitsee Benderin linnoitus, joka on myös Tapani Suuren aikainen. Chişinăussa ajamme keskustan läpi ja saamme pikasittelyn nähtävyyksistä.

"Ai miten niin teillä ei ole tarpeeksi Moldovan rahaa käteisenä?" kysyy huoltoaseman myyjä, "Entä jos korttimaksu ei toimikaan, mitä sitten tehdään?" Harvinaista oli ylipäätään löytää huoltoasema, jossa korttimaksu onnistuu, joten riski on pakko ottaa. Olemme jo matkalla pois Moldovasta. Orheiul vechi jäi taakse aamulla, ja Chişinău on lähellä. Polttoaine maksaa täällä alle 90 senttiä/litra. Onneksi korttimaksu onnistuu

ja pääsemme jatkamaan matkaa. Poikkeamme myös pienessä kaupassa tuulaamassa loppuja käteisestä pois. Vaikka monenlaisia ostoksia teemmekin, rahaa jää silti hieman yli. Niinpä ennen Romanian rajaa poikkeamme vielä pikkupuodissa, jossa pyydämme myymään meille moldovalaisia suklaakonvehteja koko rahalla.

Romanian Moldavian pääkaupunkiin Iașiin on yllättävän pitkä matka Chișinăusta. Rajalla Prut-joella kului taas aikaa, mutta ehdimme sentään tehdä pienen kävelykierroksen Iașin kaduilla. Keskustan kävelykatu on hyvässä kunnossaja kauniita vanhoja rakennuksia riittää. Myös Eminescun lehmusta käymme katsomassa suuressa puistossa kaupungin pohjoisosassa. Eminescu on Romanian kansallisrunoilija ja moldavia-laisten ylpeyden aihe.

Illalla ajamme Prut-joen laaksoa seurailen Galațiin, joka sijaitsee Tonavan varrella Moldavian eteläosassa. Sieltä jatkamme lautalla Tonavan yli Dobrogeaan, jolloin vierailimme Moldavian alueelle päättyä. Muistoja matkalta jäi paljon. Tämä alue sijaitsee kaukana turistivirroista ja tarjoaa matkailijalle paljon yllätyksiä, useimmiten positiivisia. Matkalle kannattaa lähteä avoimin mielin ja huumorilla varustettuna, jotta yllätyksistä osaa nauttia.

Maantieteellisesti Länsi-Moldavia, Bucovina ja Moldovan tasavalta kuuluvat suurempaan Moldavia- tai Moldova-nimiseen alueeseen. Moldovan tasavallan alue tunnetaan myös nimellä Bessara-

bia. Osa alueesta sijaitsee nykyään Ukrainan puolella. Transnistria ei kuulu tähän historialliseen alueeseen, mutta sielläkin asuu venäläisenemmistöä huolimatta paljon romaniankielisiä. Transnistrian jäätynyt konflikti on alueen suurin poliittinen ongelma.

Loppukevennyksen/arvoituksen: Paljonko mämäligää söi Tapani suuri elämänsä aikana?

Vastaus: Ei yhtään, koska Kolumbus löysi Amerikan vasta 12 vuotta ennen Tapanin kuolemaa eikä maissinviljely ehtinyt levitä Eurooppaan siihen mennessä. Romanianalainen perinneruoka mämäligä on siis alle 500-vuotias.

Vuoristomaisema Tihuțan läheltä

Konstantinopolin piiritys – yksityiskohta Moldovițan kirkon ulkoseinästä

Sucevițan kirkon ulkoseinäästä

Viimeinen tuomio – yksityiskohta Moldavian vaakuna ja Tapani Suuri Putnan luostarin portin yläpuolella

Rappioromantiikkaa – Kino Dacia Sorocass

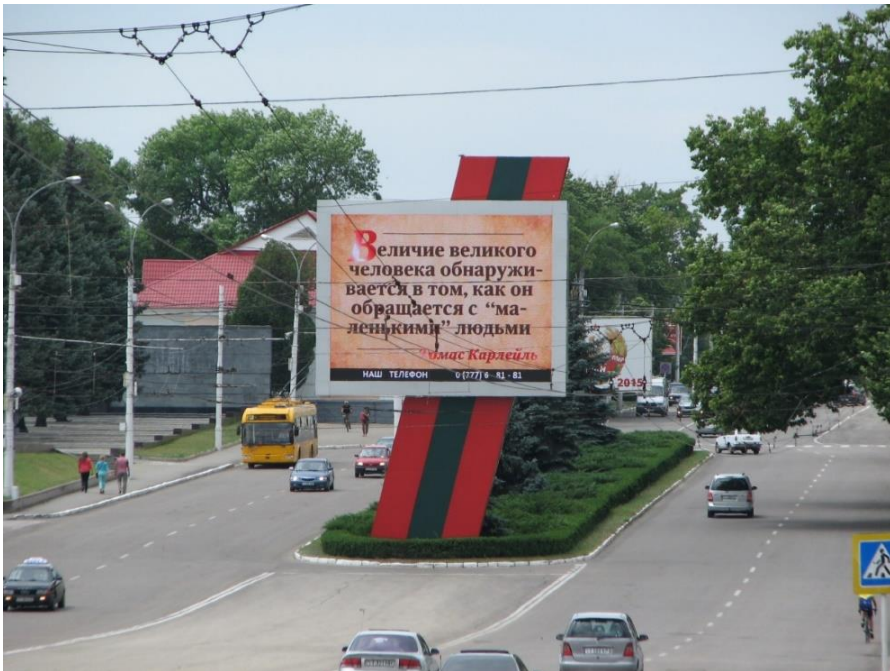
Sorocan linna

Orheiul vechi

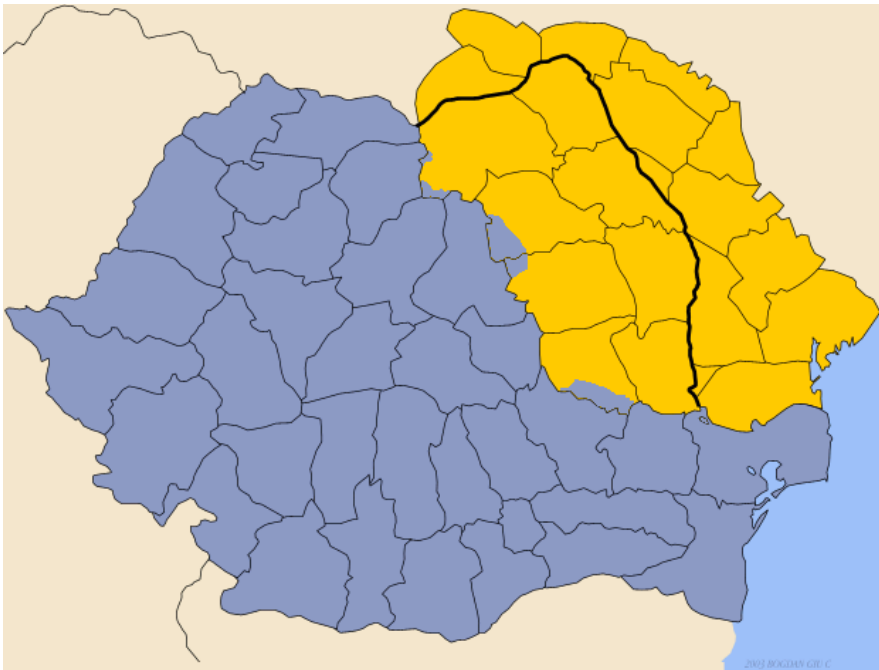
Tiraspolin pääkatu

Trei Ierarhi –kirkko, Iași

Moldavian alue kartalla

IMPRESII DIN ROMÂNIA

Kludia Gagová

M-am bucurat foarte mult că aveam șansa să petrec un semestru întreg la Cluj. Era mai mult decât o experiență academică. Era o posibilitate de a privi lumea cu alți ochi, de a descoperi o viață diferită și de a deveni o altă persoană pentru un scurt timp. În preajma studenților străini puteam să fiu eu însămi. M-am împrietenit cu mulți studenți din părți diferite ale lumii cu care am trăit cu adevărat o viață studențească și cu care am încercat să vizitez câte mai multe locuri interesante în apropierea Clujului. Acum sunt sigură că România merită vizitată. Printre experiențele cele mai interesante se numără cele patru zile petrecute la o cabană în munți într-un sat numit Brăzești unde ne-am plimbat prin natura neatinsă. Acolo am întâlnit mulți români care duc o viață grea, departe de civilizație și cred că experiența asta m-a ajutat să văd farmecul României cu tot ce se află dincolo de granițele ei.

Am „gustat” fiecare aspect al României – orașul modern și studențesc Cluj, orașele mici și istorice Sibiu și Târgu Mureș, capitala București, orașul Constanța de la malul mării și natura extraordinară din Delta Dunării.

În ultimii trei ani am învățat o mulțime de lucruri noi. Sinceră să fiu, cunoștințele mele de limbă și cultură

română sunt cele pe care le apreciez cel mai mult. Când eram la Cluj și puteam pune ceea ce am învățat în practică, m-am simțit foarte bine și mi-am dat seama că vreau să depun toate eforturile, să-mi continuu studiile de română cu succes și cu cel mai mare progres posibil.

Nu-mi place faptul că România e o țară subestimată și acesta e unul din mai multe lucruri pe care le are în comun cu Slovacia, în ciuda faptului că amândouă sunt țări foarte frumoase și pline de locuri și oameni interesanți. Aș vrea să elimin prejudecățile care sunt înrădăcinate în capetele persoanelor care nici n-au vizitat țările respective. Toată lumea vrea să meargă la New York, Londra, Paris și nu știe că poate găsi comoara sa într-un sat mic în mijlocul României pe unde trece apă curată și un bărbat cu oi îi dă pălincă get-beget românească cu un zâmbet de neuitat.

**ON
TRANSLATIONS**

CULTURA ROMÂNĂ ȘI TRADUCĂTORII EI ÎN SERBIA. UN INTERVIU CU MILICA VUKOBRAT

Sorin D. Vintilă

Milica Vukobrat, ești proaspătă absolventă a Universității din Novi Sad, promoția 2014. Ai studiat la Facultatea de Filozofie, Departamentul de limba și literatura română, și, de puțin timp, ai început munca de traducătoare din limba română.

Milica Vukobrat: Acum de câteva luni am început să traduc. Când am terminat facultatea și m-am mutat la Kikinda, am primit, din partea primăriei, niște oferte de traducere. Astfel, am tradus documente pentru o firmă din Belgrad. Încă nu am obținut un post fix, dar, pentru început, îmi place și munca de acasă.

Când ai învățat românește? S-a întâmplat doar când ai ajuns la Universitate, sau mai devreme, din liceu? Știai, cumva, încă din familie, ori de la apropiați?

Milica Vukobrat: Înainte de înscrierea la facultate, știam puțin limba română, fusesem la un curs facultativ care a fost ținut la Kikinda pentru românii din Serbia și pentru cei care doreau să învețe limba

română, dar abia la facultate am învățat să scriu și să vorbesc mai bine. Pe scurt, primul contact cu limba română l-am avut la cursul facultativ amintit.

De ce ai ales limba română, cum ai învățat-o, cât de dificilă ți s-a părut?

Milica Vukobrat: Ca pentru orice limbă străină, și pentru limba română e nevoie de timp pentru a fi învățată ; din fericire, înainte de înscrierea la facultate deja cunoșteam puțină spaniolă și italiană, care mi-au folosit în învățarea limbii române mai repede.

Mi-a plăcut limba română după ce am mers la câteva din acele cursuri de care amintisem, la Kikinda. E mai interesant să înveți limba pe care nu o știi mulți oameni, să afli mai mult despre națiunea care se află în apropierea ta și cu care împarți o bună parte din istorie și din cultură.

Ce alte limbi cunoști mai bine? Din limbile străine pe care le vorbești, au fost unele învățate de acasă?

Milica Vukobrat: Limba engleză, italiană, am mai învățat spaniolă și germană, dar nu le folosesc. Nu am învățat niciuna dintre ele acasă, în afară de limba maternă – sârbă.

Sunt traducerile o pasiune, un mod de viață sau doar o formă de existență?

Milica Vukobrat: Un pic din toate. Sunt începătoare și pot să spun că traducerea scrisă îmi place mult, pentru că pot lucra acasă, în liniște sau cu muzica clasică în fundal, pot să aleg dacă vreau să lucrez ziua sau noaptea, nu este o muncă stresată. Și traducerea orală este, la fel, o activitate frumoasă, dacă ai norocul să găsești clienți cu care să colaborezi bine și să fie buni profesioniști în domeniul lor.

Ai preocupări artistice? Scrii pentru tine, sau și publici?

E nevoie de talent literar pentru a traduce?

Milica Vukobrat: Încă nu am încercat să scriu nimic. În acest moment mă ocup numai cu traducerile. Talent pentru scriere poate se ivește mai târziu, cu experiența de viață. Unii spun că trebuie să fii poet să traduci poezie, dar cred că voința și înțelegerea textului scris sunt suficiente pentru o traducere bună.

Te rog să-mi spui cum ai ajuns să traduci din română. Cum ai descoperit această cultură / ce te-a dus către ea?

Milica Vukobrat: Cu primele examene am descoperit că folclorul și obiceiurile românești, cultura în ansamblu nu se desting mult de cultura sârbească, ceea mi-a plăcut mult; la fel și faptul că există foarte vechea și puternica prietenie dintre români și sârbi.

Ce îți place (sau ce ți-ar plăcea) să traduci din limba română?

Este literatura română gustată de cititorii sârbi? Se citește literatură română în Serbia?

Ce rezonanță, ce vânzări are literatura română în Serbia? Există reviste, edituri interesate să publice scriitori români?

Milica Vukobrat: Am avut ocazie să traduc niște texte diferite și de fiecare dată aflu ceva nou și interesant. Aș dori să traduc texte din cât mai diverse domenii. În Voivodina există mulți scriitori care își publică operele la editura Libertatea din Panciova și la editura KOV din Vârșeț. Ei sunt mai cunoscuți în comunele unde locuiesc mai mulți români, aceasta sunt locuri care se află la frontiera cu România. Chiar dacă și Kikinda se află lângă frontiera cu România, aici nu locuiesc mulți români și de aceea se știe mai puțin despre scriitorii români, atât din Voivodina, cât și din România.

Sunt mulți traducători de literatură română la ora actuală în Serbia? Dar traducători non-literari, în alte domenii, precum turismul, industria, proiectele regionale transfrontaliere, contactele diplomatice ș.a.?

Există vreo societate a traducătorilor din limba română?

Milica Vukobrat: Există mulți traducători care sunt și scriitori în

același timp. Nu cred că există mulți traducători în alte domenii, non-literari, sau poate nu am auzit despre ei. Nu există nicio societate a traducătorilor din limba română, de aceea nu se știe mult despre traducătorii non-literari.

Colaborezi cu vreo editură?

Cunoști să aibă anumite proiecte legate de cultura / literatura română?

Milica Vukobrat: Încă nu am început să traduc literatură, dar în viitor aș dori să mă ocup și cu traducerea în acest domeniu. Îmi trebuie mai mult timp, experiență și curaj să încep cu traducerea literaturii române, deoarece este vorba de o traducere mai grea care cere multă vreme și dedicare.

Ai cunoștință de implicarea instituțiilor românești (cum ar fi Institutul Cultural Român, Uniunea Scriitorilor ș.a.), în promovarea scriitorilor noștri în Serbia? Există vreo strategie instituțională mai eficientă? Sau eforturile și contactele individuale sunt mai credibile, aduc rezultate mai bune?

Milica Vukobrat: Nu am auzit despre promovarea scriitorilor români de către instituții românești. Poate că există vreo legătură sau colaborare care este prezentată în cercul scriitorilor români din Voivodina. Sârbii nu știu multe despre scriitorii români; sigur au auzit despre unii dintre ei, dar am impresia că nu există o traducere foarte bogată și

sistematică a cărților românești în limba sârbă și atunci lipsește posibilitatea de a citi autori români.

Simți, de acolo, că există o deschidere, o preocupare a editurilor, revistelor, universităților din România față de cultura din Serbia? Sau una a autorităților românești, în vreo formă de sprijinire a traducătorilor și a muncii lor?

Milica Vukobrat: În acest an, Facultatea de Filozofie a Universității din Novi Sad, în colaborare cu Programul Erasmus, a deschis câteva concursuri pentru schimbul de studenți la universități din România. În ceea ce privește sprijinul traducătorilor, nu am informații pe această temă.

Ce loc ocupă limba română în preocupările tale?

Crezi că te-a ajutat să-i înțelegi mai bine pe români?

Milica Vukobrat: Acum, când nu am obligații la facultate, mă străduiesc să citesc și să ascult mai mult limba română și, pe măsură ce trece timpul, îi înțeleg mai bine pe români.

Ce știai despre România când ai început să studiezi româna? Când ai vizitat țara pentru prima dată? De câte ori ai revenit apoi în România? Și, în afara Timișoarei și a Bucureștiului, ce orașe ai mai vizitat?

Milica Vukobrat: Când am început să studiez, mi-am extins cunoștințele despre România și cultura românească. Primă dată am fost în România într-o primăvară, acum trei ani, când am vizitat Timișoara cu colegii și profesorii mei. De asemenea, am fost la București, precum și într-o mica excursie la Sinaia și Brașov.

Ai fi tentată să rămâi pentru totdeauna în România? Ar fi România o opțiune pentru tine în cazul în care te-ai gândi să te muți în altă țară?

Milica Vukobrat: Aș putea să locuiesc în România, pentru că aș fi înconjurată de oameni primitivi și calzi, care nu sunt atât de diferiți de sârbi și m-aș simți ca acasă.

O întrebare de final, ce nu poate fi evitată: la ce lucrezi în prezent?

Milica Vukobrat: În acest moment nu am mult de lucru; februarie a fost o lună în care am avut multe obligații, acum este calmul dinaintea furtunii. Deoarece când lucrezi ca traducător „freelance” nu știi ce lucruri noi și interesante te așteaptă mâine!

Îți mulțumesc foarte mult că ai acceptat să facem acest interviu!

ANA BLANDIANA AND HER POETRY TRANSLATED

Sissi Bister

Ana Blandiana is a Romanian poet, essayist and a political figure. She has been active since 1964 and is considered a contemporary artist, even though she appeared noticeable already during the communist period of Romania. She was born in 25 March 1942 in Timișoara, in Romania. Nowadays she is 74 years old. In fact, “Ana Blandiana” is a pen name, her birth name is Otilia Valeria Coman. Blandiana has written many books of poetry and few novels as well. She is also a translator and has published several translated books. She has been active in politics as well: Blandiana has campaigned for the removal of the communist legacy from administrative office and for an open society in Romania, and with her poetry she has influenced a lot. She is a member of the European Academy of Poetry and the Writers’ union of Romania. She is also a founder and the leader of the Civic Alliance Foundation, which is a non-party movement in Romania. She was part of the re-establishment of the Romanian Pen Club in 1990. Some of Blandiana’s work have been translated into English and into Spanish. Her poetry book “Ora de nisip” has been translated into English as a whole. This has given an opportunity for people outside Romania to see inside the society

and understand the situation in Romania.

Some poems of Ana Blandiana translated into English by Paul Scott Derrick and Viorica Patea:

Lasă-mi, toamnă

Lasă-mi, toamnă, pomii verzi,
Uite, ochii mei ți-i dau.
Ieri spre seară-n vântul galben
Arborii-n genunchi plângeau.

Lasă-mi, toamnă, cerul lin.
Fulgeră-mi pe frunte mie.
Astă-noapte zarea-n iarbă
Încerca să se sfâșie.

Lasă, toamnă-n aer pășări,
Pașii mei alungă-mi-i.
Dimineața bolta scurse
Urlete de ciocârlii.

Lasă-mi, toamnă, iarba, lasă-mi
Fructele și lasă
Urșii neadormiți, berzele neduse,
Ora luminoasă.

Lasă-mi, toamnă, ziua, nu mai
Plânge-n soare fum.
Înserează-mă pe mine,
Mă-nerez oricum.

Autumn leave my trees all green

Autumn, leave my trees all green,
Here, I give you both my eyes.
Yellow winds blew in last evening
Kneeling woods were wet with cries.

Autumn leave my sky untouched
Lightning-strike my forehead please.
Late last night the whole horizon
Tore itself up in the breeze.

Autumn leave my air with birds,
Drive away my steps from me.
For at morn the blue has drained
Screams of larks on quiet sea.

Autumn, leave me grass, and leave me
All the fruit, and leave
Bears unsleepy, storks unflying
Luminescent eve.

Autumn leave me light, and don't
Weep the sun a-smoke today.
Set your evening on me now,
I'm Eve anyway.

Cuplu

Unii te văd numai pe tine,
Alții mă văd numai pe mine,
Ne suprapunem atât de perfect
Încât nimeni nu ne poate zări deodată
Și nimeni nu îndrăznește să locuiască pe
muchia
De unde putem fi văzuți amândoi.
Tu vezi numai luna,
Eu văd numai soarele,
Tu duci dorul soarelui,
Eu duc dorul lunii,
Stăm spate în spate,
Oasele noastre s-au unit de mult,
Sângele duce zvonuri
De la o inimă la alta.
Cum ești?
Dacă ridic brațul
Și-l întind mult înapoi,
Îți descopăr clavicula dulce

Și, urcând, degetele îți ating
Sfintele buze,
Apoi brusc se-ntorc și-mi strivesc
Până la sânge gura.
Cum suntem?
Avem patru brațe să ne apărăm,
Dar eu pot să lovesc numai dușmanul din
fața mea
Și tu numai dușmanul din fața ta,
Avem patru picioare să alergăm,
Dar tu poți fugi numai în partea ta
Și eu numai în cealaltă parte.
Orice pas este o luptă pe viață și pe
moarte.
Suntem egali?
Vom muri deodată sau unul va purta,
Încă o vreme,
Cadavrul celuiilalt lipit de el
Și molipsindu-l lent, prea lent, cu
moarte?
Sau poate nici nu va muri întreg
Și va purta-n eternitate
Povara dulce-a celuiilalt,
Atrofiată de vecie,
Cât o cocoașă,
Cât un neg...
Oh, numai noi cunoaștem dorul
De-a ne putea privi în ochi
Și-a înțelege astfel totul,
Dar stăm spate în spate,
Crescuți ca două crengi
Și dacă unul dintre noi s-ar smulge,
Jertfindu-se pentru o singură privire,
Ar vedea numai spatele din care s-a
smuls
Însângerat, înfrigerat,
Al celuiilalt

Couple

Some see only you,
Others see only me,
We overlap so perfectly
That no one can see us at the same time
And no one dares to stay on the edge
From where both of us can be seen.
You see only the moon,
I see only the sun,
You miss the sun,
I miss the moon,
We're back-to-back,
Our bones have united,
The blood spreads rumors
From one heart to the other.
How do you look like?
If I lift my arm
And I stretch it so much backwards
I discover your beautiful collar bone
And going up, my fingers touch
Your holy lips
Then suddenly they come back and they
crush
My mouth until it bleeds.
How do we look like?
We've got four arms to defend ourselves
But I can strike only the enemy in front
of me
And you can strike only the enemy in
front of you,
We've got four legs to run
But you can run only on your side
And I can run only on the other side.
Every step is a life and death battle.
Are we equal?
We'll die at the same time or one of us
will carry
For a while
The body of the other one stuck on
him/her
And slowly, too slowly contaminating it
with death?

Or maybe it won't even die as a whole
And it will carry into eternity
The sweet burden of the other one
Forever atrophied
Like a hump,
Like a wart,
Oh, only we know the yearning
Of being able to look each other into the
eyes
And thus, being able to understand eve-
rything,
But we are back-to-back,
Grown like two branches
And if one of us tore oneself away,
Sacrificing for just one glance,
(S)He would see only the bleeding, cold
back
From which one had torn oneself away,
Of the other one.

Stea adusă de vânt

De la început ai fost adusă de vânt
Ca o samânță.
Am și glumit: "Cine-a mai văzut
Stea adusă de vânt?"
Dar mai târziu,
Când mi te-ai așezat pe frunte
Și-ai început să-ncolțești
Am înțeles că ești o sămânță.
Lacomă, înfiptă sălbatec în creier,
Cu raze aspre închipuind rădăcini,
Ești o sămânță.
Ce păcat
Ca planta pe care,
Lumină din lumină, o naști
Nu se poate vedea
Decât după ce
Mă voi fi întunecat.

A Star Brought by the Wind

From the beginning you had been
brought by the wind
Like a seed.
I even made a joke about this: "Who has
ever seen
a star brought by the wind?"
But later on,
When you sat on my forehead
And you began sprouting
I understood you were a seed.
Insatiable, wildly shoved into my brain
With rough rays of light looking like
roots,
You are a seed.
What a shame
That the plant which you,
Light from light, gave birth to,
Cannot be seen
Until after
I would have become dark.

Sources

- <http://lyricstranslate.com/ro/ana-blandiana-lyrics.html>
- <http://www.worldliteraturetoday.org/2014/november/five-poems-ana-blandiana>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Ana_Blandiana

TRES POEMAS DE MARIANA MARIN

Pumaho

(10 y 15 a.m. en la estación de obor)

Me niego a volver a mirar la realidad de frente.

Llevo en los brazos apenas este poema que huele feo –perro muerto.

Le pego y retazos de carne saltan de la risa horrenda.

Entonces voy al margen del mar a lavarme.

De repente, él surge delante mío y despierto con la ropa del lunes, funcionario callado,

chapando el mundo con las letras de un alfabeto solitario y muerto.

–Hay que apuntarlo todo, me susurra mi puño de la manga desgastado por la vida.

Inventa, ahí donde los ojos se te caen ante el llanto

y la lengua se deleita ante la risa.

Entonces, mi cuarto de siglo me lo subo a la espalda

y, miren, apunto:

“En el cruce de las rutas comerciales se puede morir por utopía u olvido de sí mismo.

Un mundo brutal, dirías si ciertas previsiones no te hubieran dado largas

desde la época min, abandonándote en la época tao.

A la entrada en las labores de primavera las manos hinchadas de los niños estrangulan el pimentón

con la destreza de un mecanismo social **y en el cielo solo hay humo.**

Luego se vuelve costumbre.

¿El olor de la tontería?

Imagínense

(aquí el narrador es blanco y tiembla ante su memoria difamadora)

la carne de cien ovejas

bajo las ruedas de 21 vagones de tren.

¡Ay, cómo salvarías entonces tu pellejo en una peletería húmeda gimiendo bajo la alta hierba!

En el cruce de las rutas comerciales, a la memoria se le escapa lo esencial, como una especie de gigante carnicería, donde los olores se expanden **y en el cielo solo hay humo.**

Hay que apuntarlo todo, decía mi puño de la manga desgastado por la vida.

En el cruce de este mundo con su imagen de sí mismo, miré la realidad de frente.

Fui al margen del mar a lavarme.

Los ojos se me ennegrecieron ante el llanto.

La lengua se me enverdeció ante la hierba.

El cuarto de siglo sintió el olor a tontería

y más tarde, la destreza de un mecanicismo social

cayó a mis pies susurrándome:

– **Hay que** apuntarlo todo, aunque me pegues,

en esta gigante carnicería, donde aún crees que te puedes salvar.

Entre los retazos de pimentón, donde soñaste y escribiste,

como un puño de la manga desgastado por la vida

donde reíste con la falda estrellada

cuando los olores se expanden **y en el cielo sólo hay humo...**

Poema de amor

Me acuerdo de ti
como de una vegetación enana
que podría invadir primero la casa
luego la orilla oscura
de mi edad todavía joven.
Tal como el Hombre de Nieve de Andersen
un día se enamoró
de la llama de una estufa,
así yo busco la verdad
que no me has dicho
cuando has decidido tirar por detrás de
tu espalda
primero el peine, luego el ala de hormiga,
la hierba de las fieras,

y te has convertido en esta vegetación
enana de la soledad
a través de la cual / yo, el Hombre de Mármol, el Hombre de Hierro
¿ya cómo podría alcanzarte?

Terapéutica de los años de la peste

Si a veces se iba de la ciudad
era porque su vida se había convertido
en una especie de cuarto del que sales
de prisa
y luego vuelves a hallar
depredado por la bestia de los recuerdos enanos.
En los lugares a los que la llevaban los pasos,
en algunos cruces,
se rompía como un pan caliente

y se quitaba la piel serpentina.
Enroladas, las maldades adquiridas
en los últimos tiempos
se escurrían en el polvo del camino
y ella miraba asombrada su cuerpo nuevo.
Se alegraba de él como esa noche
en la que, tanteando en las tinieblas de los años
una estrellita le había alumbrado
las letras de una lengua
que ya sabía reconocer.
Si a veces se iba
era porque los mundos se desplomaban
con demasiada rapidez
en su sueño atormentado
y de esta manera,
lo que en la mañana parecía ser
idea con articulaciones coherentes y finas,
de noche era encontrado basura barrida con obstinación
y escondida detrás de la puerta.
—Es este el destino de toda utopía,
desaparecer un día en su propia basura,
ser olvidada y escondida
como una enfermedad vergonzosa;
morir en su propio orgullo
con articulaciones de cierva,
coherentes y finas,
—la venían a tranquilizar
las barbas de los sabios.
Pero ella entonces
más rápido aún azotaba las puertas,
dejaba la ciudad atrás,
y resguardaba todavía más su rostro
de cualquier ojo humano.
Se sentaba (por ejemplo) en los cruces
con los cabellos en llamas,
aplastada por la impotencia que gorgoteaba

brotando de su garganta,
por la locura con rostro humano
en la que le pedían ser cierva,
cierva no más,
con articulaciones coherentes y finas.

Traducción del rumano por Ioana Alexandrescu y Octavio Cano Silva

Mariana Marin (1956-2003) es considerada como una de las voces más influyentes de la poesía rumana contemporánea. Miembro de la llamada Generación de los 80, debutó en 1981 con *Una guerra de cien años (Un război de o sută de ani)*. Le siguieron *El ala secreta (Aripa secretă)* en 1986, *Los talleres (Atelierele)* en 1991, *La mutilación del artista en su juventud (Mutilarea artistului la tinerețe)* en 1999 y, finalmente, la antología *La dote de oro (Zestreă de aur)* en 2002. La antología póstuma *Una soledad feroz (O singurătate feroce)* vio la luz en 2015. Sus libros fueron traducidos al inglés, francés e italiano.

Ioana Alexandrescu es profesora en la Universidad Autónoma de Barcelona y en la Universidad de Oradea.
Octavio Cano Silva es investigador afiliado a la Universidad de Barcelona.